

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sofia Blomqvist

Permissioner

- en avvägning mellan de intagnas behov och upprätthållandet av samhällsskydd

Examensarbete
20 poäng

Handledare:
Bengt Lundell

Förvaltningsrätt/straffrätt

Vårterminen 2004

Innehåll

Sammanfattning	1
Förkortningar	2
1 Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte och frågeställning	3
1.3 Metod och material	4
1.4 Avgränsning och disposition	5
2 Placering av dömda i anstalt	7
2.1 Kriminalvårdens uppbyggnad och målsättning	7
2.2 Öppna och slutna anstalter	8
2.2.1 Riksmottagning	10
2.3 Förflyttning	11
2.4 Placeringsunderlag	11
2.5 Riskbedömning	11
2.5.1 Risken för fortsatt brottslig verksamhet	12
2.5.2 Risken för rymning/fritagning	12
2.6 Behovsbedömning	12
2.7 Beslut om placering	13
2.8 Sammanfattning	14
3 Permissionsinstitutets framväxt	15
3.1 Bakgrund	15
3.2 1945 års lag	15
3.3 Utveckling och debatt under 70-talet	16
3.3.1 1974 års lag om kriminalvård i anstalt	18
3.3.2 Ändringar av permissionsbestämmelserna	19
3.4 Utveckling och debatt under 80- och 90-talet	20
3.5 Sammanfattning	22
4 Dagens permissionsregler	24
4.1 Aktuell lagstiftning	24
4.2 Statistik över antalet beviljade permissioner	26
4.3 Olika typer av permissioner	28
4.3.1 Normalpermission	28
4.3.2 Särskild permission	29
4.3.2.1 Överklagat beslut gällande särskild permission	29
4.3.3 Lufthålspermission	30
4.3.3.1 Överklagat beslut gällande lufthålspermission	30
4.4 Sammanfattning	31
5 Beslut om permissioner	32
5.1 Myndigheters normbundenhet och fria prövning	32
5.2 Delegering av beslutsbefogenhet	33
5.3 Motivering av beslut	34

5.4	Möjlighet att överklaga	35
5.5	Sammanfattning	36
6	Permissionsförfarandet	37
6.1	Kvalifikationstid	37
6.1.1	Överklagade beslut gällande kvalifikationstid	38
6.2	Planering av permission och riskbedömning	40
6.2.1	Överklagat beslut gällande riskbedömning	41
6.3	Permissionsvillkor	42
6.4	Underrättelse till målsägande	42
6.5	Ekonomi	43
6.6	Uppföljning av permission	44
6.7	Alkohol- och drogkontroll	44
6.8	Sammanfattning	45
7	Permission enligt tysk rätt	46
7.1	Permission under dagtid	46
7.2	Förutsättningar för permission	46
7.3	Permission (Urlaub aus der Haft) enligt 13 §	48
7.4	Beslut om permission	48
7.5	Nya tendenser	49
7.6	Sammanfattning	49
8	Slutsatser och analys	50
Käll och litteraturförteckning		53
Litteratur		53
Kriminalvårdens publikationer		54
Kammarrättsdomar		56
Länsrättsdomar		56
Justitieombudsmannens ämbetsberättelse		56

Sammanfattning

Det har under åren som gått sedan permissionsinstitutet infördes, i slutet av 1930-talet, gjorts en rad utredningar angående avvägningen mellan å ena sidan samhällets krav på skydd och å andra sidan behovet av permission, som är ett viktigt inslag i den intagnes behandling. Även om det alltid har funnits ett antal permissioner som missköts, har utredarna varit eniga om att fördelarna med permission som ett led i behandlingen av en intagen överväger nackdelarna därav. Däremot har tolkningen av lagstiftningen påverkats beroende på om brottet eller gärningsmannen stått i centrum. Efter mordet i Malexander riktades skarp kritik mot Kriminalvårdsverkets styrning och uppföljning. Dagens permissionsbestämmelser som trädde i kraft år 2000 innebar en skärpning av reglerna. Det poängteras numera att en noggrann risk- och farlighetsbedömning skall göras inför varje permissionstillfälle samt att permissionen alltid skall prövas utifrån lagstiftningens krav. Resultatet blev att framför allt särskilda permissioner beviljades betydligt mer restriktivt. Detta varierande mönster, mellan en strikt och en mer liberal syn på permissionsbeviljanden har varit ständigt återkommande under de senaste decennierna.

Det finns olika typer av permission; normalpermission, särskild permission och lufthålspermission. Normalpermission kan beviljas om det inte finns en ”påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk”. Särskild permission kan beviljas för angelägenheter som inte kan uträttas under normalpermission. Lufthålspermission kan beviljas om den intagne av säkerhetsskäl inte kan få normal- eller särskild permission. Beslut fattas av kriminalvårdschefen, men kan även delegeras till underordnad tjänsteman. Det är viktigt att beslutet är välformulerat så att den intagne förstår hur kriminalvårdsmyndigheten resonerat. Beslutet kan överklagas till Kriminalvårdsstyrelsen och därefter till allmän förvaltningsdomstol.

För att permission skall kunna beviljas krävs att den intagne avtjänat en viss tid av sin verkställighet, s.k. kvalifikationstid. Inför varje permissionstillfälle skall en riskbedömning göras baserad på det underlag som kontaktmannen samlat in och övriga omständigheter som föreligger.

I tysk rätt finns två olika slags permissioner som den intagne kan beviljas, permission under dagtid eller permission enligt 13 § StVollzG. Kriterierna som skall vara uppfyllda för att permission skall kunna beviljas är samtycke från den intagnes sida samt att fara för flykt eller missbruk inte föreligger. Kriminalvårdsmyndigheten har ett visst tolkningsutrymme, när det gäller huruvida fara för flykt eller missbruk finns, eftersom definitionen inte är angiven i lagtext. I svensk rätt har egentligen kriminalvården samma möjlighet, men denna är inte lika uttalad.

Förkortningar

BRÅ	Brottsförebyggande rådet
BverfG	Bundesverfassungsgericht
Ds	Departementsserien
FL	Förvaltningslag (1986:223)
JuU	Justitieutskottet
KAIK	Kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården
KvaF	Förordning (1974:248) om kriminalvård i anstalt
KvaL	Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt
KVVFS	Kriminalvårdsverkets författningssamling
OLG	Oberlandsgericht
Prop	Proposition
RRV	Riksrevisionsverket
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
St VollzG	Strafvollzugsgesetz
ÄFL	Äldre förvaltningslagen

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Svensk kriminalvård har i uppgift att utforma den intagnes tid i anstalt så att hans anpassning i samhället främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas. Redan från första dagen skall verksamheten inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för kommande frigivning trots att detta kan ligga långt fram i tiden. Möjligheten till permission utgör ett mycket viktigt inslag i behandlingen och skall ge den intagne möjlighet att klara sig bättre i samhället efter verkställigheten.¹

Samtidigt kan det innebära ett risktagande att låta en intagen vistas ute i frihet när han inte till fullo avtjänat sitt straff. Risken att den intagne under permission avviker, missbrukar alkohol och/eller narkotika eller fortsätter sin brottsliga verksamhet går aldrig helt att utesluta. Inte minst för brottsoffren kan det kännas otryggt att gärningsmannen får vistas fritt i samhället. Kravet på att samhällsskyddet upprätthålls måste vägas mot de behandlingsmässiga fördelar som permissionen medför.

Att behandla en intagen är ingen lätt uppgift. De intagna på fängelserna består till största del av en grupp människor som lång tid levt under socialt oordnade förhållanden, inte sällan med missbruksproblem och avsaknad av fast bostad. Det man måste ha i åtanke är att de dessutom befinner sig i anstalt ofrivilligt och skall behandlas av samma människor som låser in dem. I fängelset får en intagen kontakt med andra likasinnade personer och detta kontaktnät ökar också risken att den intagne fortsätter med brottslig verksamhet efter avtjänat straff.

1.2 Syfte och frågeställning

Mitt syfte med föreliggande uppsats är att studera den avvägning som görs då beslut om permission skall fattas. De frågeställningar jag kommer att uppehålla mig vid för att ringa in mitt syfte är:

- Vilka faktorer skall beaktas då beslut om permission skall fattas?
- Hur har lagstiftningen ändrats sedan permissionsinstitutet infördes?
- Hur tas besluten om avvägningen?

Vid avvägningen finns ett antal faktorer som har betydelse, dels individuella faktorer baserade på en riskbedömning som görs inför varje permissionstillfälle, dels omständigheter som är viktiga för att upprätthålla samhällsskyddet. För att lättare förstå innebörden i lagstiftningen som finns gällande

¹ Ekblom, Tomas, Engström, Gunnar och Göransson, Birgitta, Brott, straff och kriminalvård, 1999, s.214-215.

permissioner behöver man fördjupa sig i den utveckling av permissionsbestämmelserna samt de bakomliggande resonemangen som medfört ändringarna av lagen fram till dess nuvarande formulering.

För att få en komparativ bild av det svenska permissionssystemet gör jag en jämförelse mellan svensk och tysk lagstiftning gällande permissioner.

1.3 Metod och material

Det material som jag har studerat och analyserat för att författa min uppsats är lagar med förarbeten, myndighetsföreskrifter samt doktrin. Det är främst i lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt och i förordning (1974:248) om kriminalvård i anstalt som man hittar de regler som rör permissioner. De föreskrifter och allmänna råd från Kriminalvårdsstyrelsen som drar upp riktlinjer för hur kriminalvården skall vara utformad har varit till stor hjälp för att förstå syftet med reglerna. De belyser även de problem som kan uppstå i samband med prövningen.

Av Kriminalvårdsstyrelsen har jag fått tjugo överklaganden på beslut om permissioner som kriminalvårdsmyndigheter avslagit. Dessa har jag studerat för att se hur besluten motiverats och hur väl kriminalvårdsmyndigheterna följt Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. På dessa beslut finns inte Kriminalvårdsstyrelsens ärendenummer angivna och därför kan jag inte göra hänvisning i fotnot. Jag har gjort en sammanfattning på några av besluten under respektive ämnesområde, d.v.s. när jag t.ex. skriver om kvalifikationstid har jag tagit upp ett ärende där en intagen överklagat kriminalvårdsmyndighetens beslut om just kvalifikationstid. Jag har även fått sexton beslut som överklagats till Länsrätt och Kammarrätt. Dessa har jag använt för att se hur vanligt det är att domstolarna ändrar Kriminalvårdsstyrelsens beslut. Målnumren för dessa domar finns redovisade i rättsfallsförteckningen. Jag har i och för sig inte använt mig av särskilt många beslut och domar, men jag skulle vilja påstå att de trots allt är representativa eftersom besluten fattats av kriminalvårdsmyndigheter från olika delar av landet.

Det finns inte särskilt många oberoende källor rörande permissioner, utan de flesta är skrivna inom kriminalvården. Stora delar av uppsatsen bygger på interna föreskrifter, vilket kan leda till att källorna präglats av kriminalvårdens tolkning av lagstiftningen.²

Jag vill fördjupa mig i debatten gällande beviljande av permissioner som under årens lopp medfört att lagtexten ändrats vid ett flertal tillfällen. Permissionsinstitutet infördes i slutet på 1930-talet. Lagtexten gällande permissioner var i sak oförändrad fr.o.m. den 1 juli 1946 och till dess KvaL trädde i kraft den 1 juli 1974. Jag kommer att redogöra för utvecklingen från det att

² Det är svårt för kriminalvården att på ett objektivt sätt skriva hur det förhåller sig inom deras verksamhet. Liksom andra myndigheter finns det intressen som inte i alla avseenden stämmer överens med de intressen som allmänheten har.

permission infördes i lagtext, men fokus ligger på de förändringar som skett sedan 1974 års lag trädde i kraft och fram till idag.

Gällande redogörelsen för den tyska lagstiftningen på området har jag studerat den tyska lagen och kommentarer till denna. Jag har kortfattat redogjort för hur det tyska permissionsförfarandet går till, d.v.s. undersökt vilka bestämmelser som finns gällande permission, vilka omständigheter som ligger till grund för beslutet samt vilka möjligheter den intagne har att överklaga ett beslut. Därefter har jag jämfört de båda rättssystemen. För att inte använda mig av tyska ord och begrepp har jag översatt allt till svenska eller använt mig av den svenska motsvarigheten då en direktöversättning varit omöjlig, t.ex. har "Justizvollzugsbehörde" ersatts med kriminalvårdsmyndigheten.

1.4 Avgränsning och disposition

När det gäller min avgränsning kommer jag att studera svensk och tysk lagstiftning avseende permissioner. Jag håller mig till de permissioner som kan beviljas intagna på fängelser, alltså går jag inte djupare in på de permissionsregler för psykiskt störda lagöverträdare som är intagna för sluten psykiatrisk vård.

Det går att studera den avvägning som görs när beslut om permission skall tas utifrån flera olika aspekter. Skyddet för samhället väger givetvis tungt, samtidigt som permission fyller en viktig funktion när det gäller att minska de skadliga verkningarna av ett frihetsberövande. Det är av stor betydelse att den intagne försöker bibehålla kontakt med livet utanför fängelset. Har den intagne barn är det för dessa viktigt att få träffa föräldern i en för dem naturlig miljö. Detsamma gäller övrig familj. Det kan vara svårt att hålla en god relation med sin sambo eller livspartner om den ene under en lång tid är frihetsberövad. Permissioner innebär ur polisens synvinkel en utökad insats t.ex. när bevakad permission skall äga rum och i de fall polisen måste rycka in om den intagne avviker eller begår brott under permission. Detta är ur ett ekonomiskt perspektiv kostsamt för samhället. Jag har, vilket även framgår av titeln på denna uppsats, avgränsat mig till att studera den avvägning som görs med hänsyn till den intagnes behov och upprätthållandet av samhällsskyddet.

Permissionsbestämmelserna är desamma för kvinnor och män, bortsett från de regler som gäller för kvinnor angående graviditet och möjligheten att behålla mycket små barn hos sig under verkställigheten.³ Eftersom kvinnornas andel av de nyintagna år 2002 endast utgör ca 7 procent har jag valt att skriva om de manliga intagna.⁴ När jag nämner intagen avser jag alltså en manlig sådan om inte annat framgår av texten.

Uppsatsen struktureras på följande sätt. Kapitel 2 är en beskrivning av olika typer av anstalter i Sverige och vilka omständigheter och faktorer som ligger

³ 37 § andra stycket samt 41 § KvaL.

⁴ Kriminalvårdens officiella statistik 2002, Kriminalvårdsstyrelsen, Norrköping 2003, s. 56.

till grund för valet av anstalt. Anledningen till att detta kapitel kommer före den historiska tillbakablicken är att jag först vill redogöra för hur det går till när de dömda placeras i anstalt och att historiken i därpå följande kapitel avser permissioner och inte anstaltsplacering. I kapitel 3 görs en historisk tillbakablick på hur permissionsinstitutet utvecklats sedan införandet. Kapitel 4 innehåller en redogörelse för dagens permissionsregler som utgörs av KvaL, KvaF samt Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter.

Kapitel 5 innehåller information om vem som fattar beslut om permissioner, hur besluten bör vara utformade och möjligheten att överklaga dessa. I kapitel 6 ges en redogörelse för bl.a. hur den riskbedömning som skall ligga till grund för permissionsbeslut utarbetas, vilka villkor som kan ställas under permission samt konsekvenser av missköta permissioner. Här finns även ett avsnitt om behandlar brottsoffer och deras rättighet till information om permissioner.

Eftersom jag i skrivandets stund befinner mig i Tyskland har jag valt att göra en jämförande studie mellan den svenska och tyska lagstiftningen gällande permissioner i kapitel 7. Denna redogörelse är inte så djupgående, utan behandlar i stora drag vilka möjligheter till permission det finns, vilka kriterier som skall vara uppfyllda, vem som fattar beslut därom samt möjlighet att överklaga ett beslut. Avslutningsvis, i kapitel 8, besvarar jag de frågeställningar som nämns ovan samt kommer med egna synpunkter i ämnet.

2 Placering av dömda i anstalt

Detta kapitel är avsett att översiktligt presentera hur den svenska kriminalvården är uppbyggd, vilka olika typer av anstalter vi har i Sverige samt förklara vilka faktorer man tar hänsyn till vid val av anstalt. De riktlinjer som styr kriminalvården i allmänhet präglar även möjligheten till permission. De straffrättsteorier som påverkat lagstiftningen kommer jag gå närmare in på i redogörelsen för permissionsinstitutets framväxt under kapitel 3.

Placeringen är avgörande för kommande permission, d.v.s. kräver en intagen hög säkerhet och placeras på en sluten anstalt kommer permission att beviljas med stor restriktivitet. Eftersom val av anstalt är av betydelse har jag valt att inleda min uppsats med en redogörelse för hur placering går till.

2.1 Kriminalvårdens uppbyggnad och målsättning

Den centrala förvaltningsmyndigheten för ärenden inom kriminalvården är enligt 2 § KvaL Kriminalvårdsstyrelsen. Underordnade kriminalvårdsmyndigheter och Kriminalvårdsstyrelsen utgör tillsammans Kriminalvårdsverket. Kriminalvårdsstyrelsen skall bl.a. stå för tillsyn, uppföljning, verksamhetsdialoger och samordning över de idag 36 kriminalvårdsmyndigheterna. Kriminalvårdsmyndigheterna leds av en chef, kriminalvårdschefen, som till sitt förfogande har en ledningsgrupp bestående av kriminalvårdsinspektörer och stabsexperter.⁵

Kriminalvården har som mål att i så stor utsträckning som möjligt behandla den intagne och förhindra att han återfaller i brott. Verksamheten bör enligt 4 § KvaL från början inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten. I kriminalvårdens strävan att uppnå sin målsättning finns några vägledande principer. Regeringen har i proposition 2001/02:91 gjort ett förnyat ställningstagande för en strikt tillämpning av den s.k. normaliseringsprincipen. Denna princip innebär att de dömdas sociala behov skall tillgodoses inom ramen för samhällets allmänna välfärdssystem på samma sätt som gäller för alla andra medborgare. En person som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt skall enligt socialtjänstlagen bistås av socialtjänsten i kommunen. Att en person som har detta behov är intagen i fängelse skall inte ha någon betydelse.⁶ En annan viktig princip är närhetsprincipen. Den innebär att en intagen företrädesvis skall placeras i anstalt så nära hemorten som möjligt för att dels underlätta kontakten med närstående under verkställighetstiden och dels underlätta förberedelser inför frigivning. Är den intagne i behov av särskild vård som endast kan beredas på annan anstalt än den närmast liggande, görs undantag från denna princip.

⁵ Effektivitetsgranskning av kriminalvården 2003:20, s. 66-67.

⁶ Effektivitetsgranskning av kriminalvården 2003:20, s. 178.

Av de som togs in på anstalt år 2002 hade drygt hälften, 52 procent, tidigare erfarenhet av kriminalvård med frihetsberövande påföljd.⁷ I en studie av fångars levnadsförhållanden som genomförts vid Kriminologiska Institutionen vid Stockholms universitet konstaterades att endast 17 procent av alla intagna före frihetsberövandet hade sysselsättning, bostad, var utan ekonomiska problem och fria från missbruk.⁸ Ser man till dessa fakta förstår man att det inte är någon lätt uppgift att behandla och förändra den intagne. Det krävs stora resurser för att kriminalvården skall nå upp till det mål de har. Behandlingen sker inte frivilligt och den intagne omges av andra intagna som präglar miljön med sina värderingar, åsikter och beteenden.

Fördelar som kriminalvården har som behandlingsinstans är att den intagne inte kan hålla sig undan, han är inlåst på anstalt, och för de som är missbrukare innebär detta en avvänjningstid från alkohol och droger. Kommer en missbrukare bort från sitt missbruk kan detta i sig leda till att han slutar begå brott. Dessvärre cirkulerar dock en hel del droger på anstalterna som motverkar att intagna kommer bort från missbruk. För en del kan brottet/straffet utgöra en vändpunkt som ger motivation att ändra levnadssättet. Detta gäller kanske främst de som inte begått brott av allvarlig art eller som tidigare varit ostraffade.⁹

2.2 Öppna och slutna anstalter

Det finns 54 fängelser i Sverige med ca 4400 platser sammanlagt. Dessa har tidigare varit indelade efter den säkerhetsklass de har. Klass 1 var fängelser som hade den högsta säkerhetsklassen och klass 4 var de fängelser som hade den lägsta säkerhetsklassen. Det fanns tre klass 1-anstalter med förhöjd säkerhet, Kumla, Tidaholm och Hall. På dessa anstalter placerades de som dömts till fyra års fängelse eller mer eller av särskilda skäl bedömdes vara i behov av högre säkerhet. Från dessa anstalter medgavs endast ett fåtal utestelser på egen hand. Klass 3 och 4 hade en låg säkerhetsgrad och var avsedda främst för intagna som inte var rymningsbenägna och klientelet bestod till stor del av långtidsdömda som avtjänade sin sista tid innan frigivning.

Från den 1 januari 2001 delas anstalter och anstaltsavdelningar in i öppna och slutna. På de slutna anstalterna placeras de dömda personer som vid en helhetsbedömning anses vara i behov av en hårdare kontroll. Det rör sig om exempelvis dömda som befars missbruka eller hantera narkotika under verkställigheten, som kan antas rymma eller som vid placering på öppen anstalt inte skulle kunna hindras från att återfalla i brottslig verksamhet. De slutna anstaltsavdelningarna har resurser för att förhindra rymning, brottslig verksamhet, insmuggling, missbruk samt hot och våld.

⁷ Kriminalvårdens officiella statistik 2002, s.56.

⁸ Nilsson, Anders och Tham, Henrik, Fångars levnadsförhållanden, resultatet av en levnadsnivåundersökning, Kriminologiska Institutionen Stockholms universitet, 1999, s. 56.

⁹ Effektivitetsgranskning av kriminalvården 2003:20, s. 335-336.

På öppna anstalter placeras de dömda som vid en helhetsbedömning har ansetts klara ett öppet anstaltsförhållande under hela eller återstående delen av verkställigheten. Risken för att dessa personer skall avvika, missbruka narkotika, begå brottslighet eller allvarlig misskötsamhet bedöms vara låg. Det skall således inte finnas behov av mera omfattande kontrollinsatser eller byggnadsmässiga hinder för att den intagne skall stanna kvar i anstalten eller för att förhindra att grövre misskötsamhet äger rum. De intagna skall kunna fungera i större grupper och kan normalt beviljas utevistelser på egen hand.¹⁰

Utgångspunkten vid placering av en intagen är att han skall placeras i en öppen anstalt. Är detta inte möjligt p.g.a. säkerhetsskäl eller för att den intagne skall få sådant arbete eller sådan undervisning, utbildning eller särskild behandling som inte kan ges i öppen anstalt, får placering ske i slutan anstalt. Finns det risk för att den intagne skall avvika eller fortsätta med brottslig verksamhet bör han placeras i slutan anstalt. Detsamma gäller även en intagen som befäras missbruka eller på annat sätt tar befattning med narkotika under verkställigheten, 7 § KvaL.¹¹

Med säkerhetsskäl avses att kravet på samhällsskydd bör tillgodoses. Det innebär att säkerhetsnivån bör bestämmas utifrån risken för fortsatt brottslig verksamhet, rymning, missbruk samt hot och våld inom anstalten. Den anstalt bör alltså väljas som kan tillgodose kraven på säkerhet. Sker placering i slutan anstalt skall detta med hänsyn till rättssäkerheten kunna motiveras. En dömd som vid helhetsbedömningen har funnits behöva förstärkta resurser för att kravet på samhällsskydd skall anses vara uppnådd, placeras på en slutan avdelning med förhöjd säkerhet. Det är oftast fråga om dömda som kan vara hotande, krävande eller utagerande mot personal och medintagna eller att det finns en överhängande risk att den intagne rymmer eller fritas. De flesta som hamnar på dessa avdelningar är dömda för allvarlig brottslighet, har kontakter i den kriminella världen och försöker fortsätta sin brottsliga verksamhet inifrån fängelset och kräver därför förstärkta resurser. Vanligt är att dessa interner inte fungerar i större grupper och endast har korta övervakade permissioner.¹²

Ungdom under 18 år får enligt 8 § första stycket KvaL inte placeras i en anstalt tillsammans med intagna över 18 år, om det inte kan anses vara till hans bästa. Ungdomar i den åldern ser ofta upp till de äldre och kan dras med i grövre brottslighet. På så sätt kan den intagnes återanpassning försvåras. Vad gäller intagen över 18 år som inte fyllt 21 år föreskriver andra stycket att han skall "hållas åtskild från sådana intagna som kan inverka menligt på hans anpassning i samhället". Intagen som inte fyllt 21 år skall, om han inte placeras i öppen anstalt, placeras i en anstalt med särskild verksamhet för yngre intagna enligt tredje stycket.

¹⁰ KVVFS 2003:1, Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om placering av dömda i kriminalvårdsanstalt, s.6.

¹¹ KVVFS 2003:1, s.1.

¹² KVVFS 2003:1, s.1-2.

Det finns angående kvinnor speciella regler för placering. Ett exempel är att en kvinna enligt 8a § KvaL skall placeras i en anstalt som är avsedd för enbart kvinnor. Hon kan placeras i en anstalt där det även finns intagna män, men då skall hon ha gett sitt medgivande till detta.

2.2.1 Riksmottagning

Riksmottagningen är en avdelning inom en anstalt och här placeras initialt de dömda som kräver särskild uppmärksamhet ur risk- och behovssynpunkt. Alla män med en verkställbar dom på fängelse lägst 4 år sammanlagt placeras i Riksmottagningen vid Kumlaanstalten. Här tas en risk- och behovsprofil fram som skall ligga till grund för beslut om anstaltsplacering, säkerhetsföreskrifter och utvistelser. Motsvarande utredning görs vid Hinsebergsanstalten för kvinnor med verkställbar dom på fängelse lägst 2 år sammanlagt. För bedömningen inhämtas allt tillgängligt material från polis, häktespersonal, åklagare, advokat, myndighetspersoner m.fl. samt observationer som görs av den intagne under vistelsen på Riksmottagningen. Dessutom gör avdelningens psykolog diverse tester som tillsammans med all övrig dokumentation skall ligga till grund för Kriminalvårdsstyrelsens beslut. Den intagne bör uppmuntras och motiveras att delta i utredningen, men vill han inte får risk- och behovsprofilen göras utifrån befintlig dokumentation.¹³

Vid risk- och farlighetsbedömningar används numera ett instrument som kallas HCR-20. HCR-20 mäter 20 variabler där "H" utgör historisk data, "C" kliniska data och "R" riskfaktorer. Det som är nytt för denna metod är att även kliniska data identifieras och på så sätt kan tidigare ostraffade individer identifieras som farliga.

Riskfaktorerna i HCR-20

Historiska data

Tidigare våldshandlingar
Tidig debut i våldshandlingar
Instabilitet i förhållanden
Problem på arbetsmarknaden
Alkohol- och drogmisbruk
Psykisk sjukdom
Psykopati
Tidig missanpassning
Personlighetsstörning
Tidigare misskötsamhet vid permission

Kliniska data

Brist på insikt
Negativ attityd
Psykiatriska problem
Instabilitet
Dålig behandlingsbarhet

Riskhantering

Orealistisk framtidsplanering
Tillgänglighet och brist på tillsyn
Brist på stöd och hjälp
Brist på samtycke och motivation
Stress

¹³ KVVFS 2003:4, Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om riksmottagning, s.1.

2.3 Förflyttning

Förflyttning från sluten anstalt till öppen anstalt brukar komma ifråga då kravet på kontroll och samhällsskydd har avtagit. Ett exempel är de som avtjänat ett långt frihetsberövande straff och endast har en kortare tid kvar till frigivning. Förflyttning från öppen anstalt till sluten anstalt får endast förekomma då det är motiverat av säkerhetsskäl eller för att bereda den intagne en sådan behandling eller utbildning som inte finns i öppen anstalt. Behov av miljöombyte kan vara en annan anledning till att förflyttning sker eller att konstellationen av interner är mindre lyckad.¹⁴

2.4 Placeringsunderlag

När placering av en intagen skall göras är det viktigt att underlaget för placeringsbeslutet är så omfattande som möjligt. Den säkerhetsnivå som krävs samt hans individuella behov bör vara fastställt i initialplaceringen. Handlingar som bör ingå är:

Dom eller domsbevis

Yttrande enligt 1 § och läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål mm.

Yttrande enligt 5 kap. 9 § förordning (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder

Rättspsykiatrisk undersökning

Personakt

Även andra relevanta uppgifter skall krävas in vid bedömningen, t.ex. resultat av personlighetstest eller andra tester.¹⁵

Vid val av anstalt är det viktigt att tillgodose den intagnes behov så långt detta är möjligt för att motivera honom till att medverka i placeringsprocessen. Om den intagne är på fri fot före verkställigheten av fängelsestraffet skall han uppmanas skriftligen att kontakta kriminalvården angående placeringsfrågan.¹⁶

2.5 Riskbedömning

Vid riskbedömningen ser man främst till tidsfaktorn, beteendets svårighetsgrad och den frekvens med vilken det upprepats. I de flesta fall anses risken minska ju mer tid som förflyter från den dag den brottsliga aktiviteten, rymningen eller annat ägde rum. Beteendets svårighetsgrad visar vad den dömda har haft för resurser och benägenhet att utföra brottet. Ett frekvent upprepat

¹⁴ KVVFS 2003:1, s.8.

¹⁵ KVVFS 2003:1, s.2.

¹⁶ KVVFS 2003:1, s.2.

beteende talar i sig för en stor risk till upprepning, om inte mycket speciella omständigheter talar för att risken kan bedömas annorlunda.¹⁷

2.5.1 Risken för fortsatt brottslig verksamhet

Vid bedömningen om det finns risk för fortsatt brottslighet ser man till omfattningen av aktuell brottslighet, omständigheterna i samband med denna, drivkraften bakom, syftet samt den dömdes roll vid genomförandet. Tidigare brottslighet, antalet lagföringar, tidigare samhällsinslag, ålder vid brottsdebut samt inställning till kriminalitet har också betydelse.

Andra faktorer som särskilt uppmärksammas är om:

Brottsligheten riktad sig mot rikets säkerhet eller innefattat användande av våld, hot eller tvång för politiska syften (terroristbrott)

Den dömden vid brottsligheten visat särskild likgiltighet för andra människors liv och hälsa

Det är fråga om brottslighet som styrs från utlandet eller har förgreningar utomlands

Den dömden lider av en personlighetsstörning som är drivkraften bakom brottsligheten eller har annat orsakssamband med den

Motivet till brottsligheten har varit att kränka någon p.g.a. hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller liknande omständigheter

Den dömden ägnat sig åt brottsligheten för att möjliggöra ett missbruk

Brottet skett i samband med alkoholförtäring¹⁸

2.5.2 Risken för rymning/fritagning

Vid val av anstalt görs en bedömning huruvida den intagne är benägen att försöka rymma. Det finns naturligtvis skäl att tro att denna risk föreligger om den intagne t.ex. försökt undfly eller undandra sig polisingripande eller straffverkställighet, rymt eller försökt rymma tidigare, är oberäknelig p.g.a. missbruk, saknar anknytning till Sverige eller är utvisad. Risken för fritagning är en annan aspekt som man bör väga in i bedömningen. Detta gäller främst fall då den dömden har anknytning till organiserad och/eller internationell brottslighet, tidigare fritagits eller försökt att frita honom ägt rum, om han har anknytning till extremorganisation som inte är främmande för våld eller har betydande ekonomiska resurser.¹⁹

2.6 Behovsbedömning

Det finns en rad olika individuella behov som skall vägas in vid val av anstalt. Först och främst måste man se till den intagnes psykiska och fysiska hälsotillstånd och hans behov av omvårdnad. Bortsett från att verkställighe-

¹⁷ KVVFS 2003:1, s.3.

¹⁸ KVVFS 2003:1, s.3.

¹⁹ KVVFS 2003:1, s.4.

ten i fängelse skall markera klart för lagöverträdaren samhällets ståndpunkt, är grundtanken att den intagne skall få den vård, omsorg och behandling som gör att han vill och kan förändra sig och kunna återanpassa sig till samhället igen. Har den intagne t.ex. missbruksproblem är det viktigt att han får behandling för detta. Många av de som är intagna på anstalt har under flera år varit beroende av alkohol och/eller narkotika.

När det gäller ungdomar under 21 år är det av stor vikt att deras behov av skol- och yrkesutbildning tillgodoses och därför bör de placeras på en avdelning med huvudsaklig inriktning på ungdomar. Detsamma gäller de som är under 24 år och dömts till fängelse under 2 år. De bör normalt placeras i någon av de anstalter där verksamheten är särskilt anpassad till unga långtidsdömdas behov, under förutsättning att de inte skall tas in i riksmottagningen.²⁰

För den intagne kan närheten till släkt och vänner vara viktig. Under verkställigheten kan den intagne få permissioner för att på så sätt kunna hålla kontakten med livet utanför murarna och då underlättar det naturligtvis om den anstalt han är placerad på inte är belägen alltför långt ifrån hemorten. Anstalten måste dock uppfylla den säkerhetsgrad som den intagne kräver.²¹

2.7 Beslut om placering

Beslut om intagning i eller förflyttning till anstalt för en person som blivit dömd och sitter i häkte eller kriminalvårdsanstalt meddelas antingen av kriminalvårdsmyndigheten Malmö Norr, Stockholm Kronoberg eller Göteborg Centrum beroende på var i landet personen befinner sig. Är den dömd inte intagen i häkte eller anstalt skall kriminalvårdsmyndigheten inom vars verksamhetsområde personen ifråga är bosatt fatta beslut om placering. Kriminalvårdsmyndigheten Stockholm Kronoberg meddelar beslut om intagning i eller förflyttning från en avdelning för intagna som kräver extra resurser och omhändertagande. Beslut om förflyttning mellan säkerhetsavdelningar meddelas av Kriminalvårdsstyrelsen.

Chef för kriminalvårdsmyndighet kan överlåta beslutanderätten till tjänsteman med tillräcklig kunskap och erfarenhet vid myndigheten. Viktigt är att meddelande och återkallande av delegation dokumenteras i skriftligt beslut. Av beslutet om placering skall det framgå hur valet av anstalt eller anstaltsavdelning tillgodoser kravet på samhällsskydd och den dömdes behov.²²

²⁰ KVVFS 2003:1, s.5.

²¹ Prop. 1994/95:124 , Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen (anstaltsindelning m.m.), s.25.

²² KVVFS 2003:1, s.10-12.

2.8 Sammanfattning

När den dömda skall placeras i anstalt görs en riskbedömning för att avgöra vilket behov av kontroll och säkerhet som han kräver. Den aktuella brottsligheten, på vilket sätt det utförts samt eventuell tidigare brottslighet är några av de faktorer som vägs in. Den dömdes behov av vård måste klarläggas så att anstalt kan väljas som har möjlighet att tillgodose detta. Är personen i fråga missbrukare skall han företrädesvis placeras i sluten anstalt.

Man försöker alltså placera de dömda utifrån vilket behov av vård de har, vilken kontroll de kräver, samtidigt som säkerheten måste vara garanterad. I så stor utsträckning som möjligt försöker man placera den intagne nära hemorten för att underlätta kontakt med familj och vänner, men kan behovet av vård inte tillfredsställas får han placeras på anstalt som kan tillgodose detta behov. Valet av anstalt har betydelse vid beviljandet av permission. Placeras den intagne på sluten anstalt beviljas permission vanligtvis med övervakning, medan det på öppna anstalter förutsätts att den intagne inte är i lika stort behov av kontroll och bevakning vare sig i anstalten eller under permission.

3 Permissionsinstitutets framväxt

Detta kapitel innehåller en redogörelse för den utveckling som skett sedan permissionsinstitutet infördes. Avsikten är att ge läsaren en inblick i hur gällande lagstiftning vuxit fram. Tyngdpunkten ligger på förarbetena till de lagändringar samt de utredningar som gjorts från 70-talet fram till idag.

3.1 Bakgrund

Möjligheten att få permission under fängelsevistelse infördes på 1930-talet. Det kriminalpolitiska tänkandet hade sedan lång tid präglats av den s.k. behandlingsideologin. Enligt denna ideologi skulle man söka förklaringarna till kriminalitet hos lagöverträdaren eller i dennes närmaste omgivning och för att förhindra återfall i brott skulle åtgärder inriktas på att ”bota” gärningsmannen. Denna syn medförde att proportionaliteten mellan brott och straff försvagades och att gärningsmannens personliga egenskaper och förhållanden stod i fokus.²³

Enligt 1938 års fängstadga kunde en intagen få tillstånd att besöka en närstående som var svårt sjuk eller närvara vid närståendes begravning om det fanns starka skäl. Vid den tiden var det få permissioner som beviljades, men allt eftersom tiden förflöt och systemet fungerade tillfredsställande utvidgades permissionsgrunderna. Det fanns två slag av permissioner, dels korttidspermission som gavs under anstaltsvistelsen, dels långtidspermission, som var avsedd att vara en övergångsform från anstaltsvistelse till frivård. Vad gäller korttidspermission skilde man mellan regelbunden permission och särskild permission. Den förstnämnda förekom vid längre anstaltsvistelser, medan särskild permission kunde beviljas då det fanns starka skäl för permission.²⁴

3.2 1945 års lag

I förarbetena till 1945 års lag talas det i stor utsträckning om behandlingen av den intagne. Beredningen ansåg att den intagne kunde beviljas permission, inte enbart vid närståendes sjukdom eller vid begravning, utan även vid andra trängande familjeangelägenheter, för att bevaka sina intressen eller för att delta i undervisning eller studiecirkel utom anstalten.²⁵ I remissyttrande har detta förslag avvisats med hänvisning till att en likformig och rättvis praxis skulle vara svår att upprätthålla.²⁶

²³ Amilon, Clas och Edstedt, Eva, *Kriminalvård – insikter och utblickar*, 1998, s. 13.

²⁴ *Långtidsdömdas utevistelser 1999 års permissionsutredning – analys och förslag*, Kriminalvården, Norrköping, 2000, s.13.

²⁵ Prop. 1945:342, s.64.

²⁶ Prop. 1945:342, s.158-160.

Utskottet ansåg att permission utgjorde ett värdefullt medel att motverka det skadliga inflytandet av isoleringen på en anstalt, men ville samtidigt poängtera att permissionsinstitutet måste ha sitt huvudsakliga användningsområde vid de längre strafftiderna. För att korttidsfångar skulle beviljas permission uttrycktes det i propositionen att ”vägande skäl” skulle föreligga. I motionerna yrkades att detta skulle ändras till ”synnerliga skäl”. Lagutskottet som ansåg att varsamhet var på sin plats ändrade formuleringen till ”starka skäl”.²⁷

Med ”starka skäl” avsågs exempelvis att en närstående var svårt sjuk eller att man skulle närvara vid en närståendes begravning. Risker för missköttsamhet skulle vara utesluten för att det över huvudtaget skulle bli aktuellt med permission.²⁸ Deltagande i undervisning utanför anstalten eller att söka arbete inför den kommande frigivningen kunde vara tillräckligt starka skäl för att bli beviljad permission.²⁹

”Fångvårdsstyrelsen eller, efter dess bemyndigande, styresmannen äger meddela intagen tillstånd att besöka närstående som är svårt sjuk eller bevista närståendes begravning, så ock att i annat fall, då med hänsyn till strafftidens längd eller eljest starka skäl äro därtill, lämna anstalten för viss kort tid, allt såframt fara för missbruk ej kan anses föreligga. Tid, varunder intagen enligt tillstånd som nu sagts vistas utom anstalt, skall inräknas i verkställighetstiden, såvitt ej fångvårdsstyrelsen av särskild anledning annorlunda förordnar. Styrelsens beslut skall gå i verkställighet utan hinder av att det ej vunnit laga kraft.”

36 § lag (1945:872) om verkställighet av frihetsstraff m.m.

Lagen tolkades vid denna tid restriktivt och det var bara några få årligen som fick möjlighet att vistas utom anstalt.

3.3 Utveckling och debatt under 70-talet

Bestämmelserna gällande korttidspermission hade vid denna tid i sak varit oförändrade sedan 1945. En grundtanke vid utformningen av verkställighetsreglerna var att motarbeta de psykiskt och socialt ogynnsamma verkningarna av anstaltsvistelsen. Det gällde att uppmuntra de intagna att hålla kontakt med yttvärlden genom brev, besök och permission, så att de intagna inte isoleras för mycket.³⁰ Kriminalvårdens främsta uppgift var att behandla de intagna så att deras rehabilitering underlättades och se till att samhällsskyddet upprätthölls. Uppgiften att vara ett bevakande och vårdande organ samtidigt är komplicerat eftersom sådana åtgärder som vidtas i syfte att förstärka någon av dessa sidor har en tendens att försvaga den andra. Möjligheterna till vård och rehabilitering av de intagna begränsas av samhällets resurser och kriminalvårdens möjlighet att utnyttja dessa. Ett viktigt krav är att varje intagen får en sådan vård som ligger i nivå med allmänt vedertagna uppfattningar i samhället om en human behandling. Målsättningen och innehållet i den vård och behandling som kriminalvården

²⁷ Första lagutskottets utlåtande nr 52, s.70.

²⁸ Första lagutskottets utlåtande nr 52, s.5.

²⁹ Första lagutskottets utlåtande nr 52, s.71.

³⁰ SOU 1971:74, Kriminalvård i anstalt, Stockholm: Justitiedepartementet, s.51.

ansvarade för var en fråga som då hade väckt stort intresse i den allmänna debatten under senare år. Det riktades kritik mot kriminalvården att behandlingen på anstalterna inte gav några påvisbara resultat. Men i detta sammanhang måste man tänka på att kriminalvården ger en tvångsvis anordnad vård. Den som skall vårdas befinner sig på anstalten mot sin vilja och är frihetsberövad. Dessutom vistas ofta inte de intagna på anstalt p.g.a. ett vårdbehov, även om vårdbehov finns i de allra flesta fall, utan av allmänpreventiva skäl.³¹

I utredningen poängterades permissionernas betydelse som ett inslag i den intagnes behandling. Genom permissioner får de intagna något mer närliggande att se fram emot än frigivningen och det kan minska den psykiska press som anstaltsvistelsen innebär. Om detta tryck avtar kan man anta att den intagne blir mera positivt inställd till anstaltsbehandlingen och till sin egen rehabilitering. Permissioner ger också den intagne en möjlighet att hålla en betydelsefull och direkt personlig kontakt med sina närstående och med yttervärlden i övrigt. Detta kan bidra till att minska skadeverkningarna av anstaltsvistelsen och underlätta den intagnes övergång till livet i frihet.³²

Den svåra avvägningen är, om det föreligger sådan risk att bevilja den intagne permission, att kravet på samhällsskydd inte upprätthålls. Det kan konstateras att återfall i brottslighet förekommer, men det finns enligt kommitténs³³ mening inte belägg för att denna brottslighet är av så allvarlig art att den mera allmänt innebär ett hot mot väsentliga samhällsintressen. Kommittén skriver vidare att de behandlingsmässiga fördelarna med permissionssystemet klart överväger nackdelarna därav, så till den grad att de inte anser det nödvändigt att uppehålla ett formellt krav på att ingen eller ringa risk för missbruk skall föreligga. Den menar att permission kan utnyttjas för att stimulera de intagna till aktivt intresse för sin rehabilitering. Kommittén vill utforma lagtexten så att den gör det möjligt att ytterligare utvidga användningsområdet för korttidspermissioner.³⁴

Den för de intagna viktigaste kontaktmöjligheten med yttervärlden är permissioner. Vid denna tid var praxis mycket mer generös än vad som förutsetts i lagen. Det var endast då starka skäl för permission förelåg som dessa skulle beviljas och det fick inte föreligga fara för missbruk. Permissionsinstitutet kom att utvecklas till ett led i de intagnas behandling. Framför allt gällde detta intagna med lång verkställighetstid, vilka ansågs behöva lämna anstalten med jämna mellanrum bl.a. för att undvika risk för invertering i sexuallivet.

Kommittén ansåg liksom beredningen att korttidspermission utgjorde ett värdefullt medel att förhindra skadliga verkningar av anstaltsvistelsen och hjälpte de intagna att behålla kontakten med anhöriga och andra som kan bidra till deras återanpassning. Utvecklingen inom den organiserade brotts-

³¹ SOU 1971:74, s.92.

³² SOU 1971:74, s.154.

³³ Kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården, KAIK.

³⁴ SOU 1971:74, s.155.

ligheten, främst narkotikaförsäljningen, blev dock sedan kommittén presenterade sitt förslag så oroande att statsmakterna tvingades vidtaga åtgärder för att söka komma till rätta med missförhållandena. Det påpekades att en grupp yrkesmässigt kriminella, ofta av främmande nationalitet, uppenbart utnyttjade det svenska permissionssystemet för att avvika efter relativt kort anstalts-tid och på så sätt undandra sig verkställighet.³⁵ Med anledning av detta tog Kriminalvårdsstyrelsen fr.o.m. den 1 juli 1972 över beslutsfattandet gällande intagna med strafftid över två år. För dessa kategorier kom beslut om permission att föregås av en individuell prövning och stor försiktighet iakt-togs för personer dömda för grova narkotikabrott eller var yrkesmässigt kriminella och kunde befaras undandra sig lagföringen genom att lämna landet.³⁶

3.3.1 1974 års lag om kriminalvård i anstalt

”För att underlätta anpassningen i samhället kan intagen beviljas tillstånd att lämna anstalten för viss kort tid (korttidspermission), om ej avsevärd fara för missbruk föreligger. Korttidspermission får också ges, om annan särskild anledning föreligger därtill. Intagen som avses i 7 § tredje stycket och på skäl som där anges är placerad i slutan anstalt får beviljas korttidspermission endast om synnerliga skäl föreligger därtill. För korttidspermission får ställas de villkor som kan anses erforderliga beträffande vistelseort, anmälningsskyldighet eller annat. Är noggrann tillsyn behövlig, kan föreskrivas att den intagne under permissionen skall vara ställd under bevakning.”

32 § lag om kriminalvård i anstalt

Under åren som gått sedan 1945 hade en kraftig ökning skett av antalet korttidspermissioner, till stor del på grund av den liberalisering i Kriminalvårdsstyrelsens praxis beträffande ”starka skäl”. I den nya lagen togs kravet på ”starka skäl” bort vilket utökade möjligheterna till regelbundna korttidspermissioner ytterligare. Permissioner ansågs vara så betydelsefulla i behandlingen att de kunde beviljas även om det förelåg en viss risk för missbruk. En annan anledning till ökningen av antalet korttidspermissioner var att bedömningen av risken inte var lika sträng. I KvaL kunde sådana permissioner beviljas om inte faran för att den missbrukades var avsevärd.³⁷

Beträffande korttidspermission av annan särskild anledning uttalade dåvarande departementschefen, att det bör beaktas att det kan föreligga speciellt starka skäl för permission och mera påtagliga risker för missbruk bör i regel kunna motverkas genom att permissionen ställs under övervakning. Denna möjlighet skulle dock inte innefatta den kategori lagöverträdare med långa strafftider som var placerade i slutan anstalt. För dessa skulle synnerliga skäl krävas för beviljande av sådan permission.³⁸

Under 1960-talet växte ett system med längre så kallade ”frigivningspermissioner” fram. En förutsättning var att den intagne avtjänat två tredjedelar av sitt straff och permissionen kunde uppgå till 14 dagar. Med tillkomsten av

³⁵ SOU 1972:64, Kriminalvård, Stockholm: Justitiedepartementet, s.212.

³⁶ SOU 1972:64, s.97.

³⁷ Ds Ju 1977:13, Permissioner inom kriminalvården, Stockholm: Regeringskansliet, s.41.

³⁸ 1999 års permissionsutredning, s.13.

KvaL blev det möjligt att få permission redan då halva strafftiden avtjänats och tidsgränsen på 14 dagar togs bort. Visserligen fortsatte frigivningspermission att vara tidsbegränsad, men den kunde förlängas om den intagne skötte sig och målet var villkorlig frigivning. Tanken med långtidspermission var att den intagne skulle ägna denna tid åt att söka och även eventuellt påbörja ett arbete, åt studier eller för behandling av missbruk. Reglerna för frigivningspermission begränsades senare och inga sådana permissioner beviljades efter 1990-talet. År 1999 togs möjligheten till frigivningspermission helt bort i lagen om kriminalvård i anstalt.³⁹

3.3.2 Ändringar av permissionsbestämmelserna

1976 gjordes ändringar i 1974 års Kriminalvårdsreform med syfte att begränsa permissionsmissbruket inom kriminalvården. Debatten hade satts igång efter ett antal uppmärksammade rymningar och fritagningar från kriminalvårdsanstalterna och kritik riktades mot permissionsbestämmelserna som ansågs vara alltför liberala. Samma år tog de borgerliga partierna makten och detta kan vara en förklaring till att de tidigare bestämmelserna kritiserades just då. En arbetsgrupp tillsattes inom justitiedepartementet och i december avlämnade de promemorian Ds Ju 1977:13.

Beträffande de regelbundna korttidspermissionerna framhöll kommittén att dessa i synnerhet för intagna med längre anstaltstider utgjorde ett positivt inslag i behandlingen. Genom att den intagne kan förutse permission minskar den psykiska pressen som anstaltsvistelsen innebär. Permission ger också de intagna möjlighet att upprätthålla en direkt och personlig kontakt med sina anhöriga och med yttervärlden i övrigt.⁴⁰

De vidgade möjligheterna till permission som KvaL medfört hade fungerat väl. Omkring 90 % av permissionerna sköttes. Skulle reglerna skärpas så att ett färre antal permissioner skulle beviljas, skulle det enligt arbetsgruppen innebära betydande nackdelar. De negativa effekterna av anstaltsvistelser är många. De intagnas anknytning till icke kriminella normer, som ofta är svaga, riskeras att minska ytterligare om de i högre grad avskämmas från samhället i övrigt. Under sådana förhållanden resulterar anstaltsvistelsen i att de intagnas anpassning försämras. En annan följd kan bli att klimatet i anstalterna försämras, vilket i sin tur försvårar personalens förmåga att påverka den intagne i positiv riktning. Om klimatet försämras ökar ofta de disciplinära problemen, kanske med inslag av våld mot personal och medintagna. Rymningarna direkt från anstalt kunde möjligen också öka.

Vid utformningen av ett lämpligt permissionsinstitut gällde det att göra en rimlig avvägning mellan å ena sidan permissionens betydelse för de intagnas hälsa och anpassning i samhället och å andra sidan samhällets krav på skydd. De undersökningar som arbetsgruppen låtit utföra gav inte belägg för att permissioner missbrukas i sådan omfattning eller på sådant sätt att en

³⁹ Brottsförebyggande rådet, BRÅ-rapport 2001:6, Brott och annan misskötsamhet under permission, s.17.

⁴⁰ Ds Ju 1977:13, s.42-43.

allmän skärpning var motiverad. Missbruk kunde bestå i en rad olika former, men det missbruk som från samhällets synpunkt var allvarligast var då den intagne begick nya brott under permission. En intagen borde dock inte ha fått avslag på sin ansökan om permission endast p.g.a. att viss risk för fortsatt brottslig verksamhet förelåg.

Av undersökningarna framgick, som tidigare nämnts, att permissionsinstitutet fungerade väl bortsett från en mindre grupp intagna om 200-300 personer. Dessa var sedan tidigare starkt kriminellt belastade och begick i stor utsträckning nya brott under permission. Dessutom verkade det beviljas permission i större omfattning för dessa än andra intagna. Samhällets krav på skydd mot fortsatt brottslig verksamhet av den som dömts till frihetsberövande påföljd kunde beträffande denna grupp inte anses tillgodosett. Permissionsinstitutet uppfyllde här inte heller sin funktion som ett led i den intagnes anpassning i samhället, utan bidrog till att anstaltsvistelsen ständigt förlängdes genom nya domar.⁴¹ För att komma åt denna lilla grupp intagna som utnyttjade permission för ny brottslighet föreslogs ett tillägg som innebär att korttidspermission kunde beviljas, om inte påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk förelåg. Ändringen medförde en utvidgning av den kategori brottslingar som enligt 7 § tredje stycket KvaL som regel skall placeras i slutna anstalt och för vilka 32 § särskilda begränsningar gäller i fråga om rätten till korttidspermission. Det betonades att korttidspermission inte får beviljas, om påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet från den intagnes sida förelåg.⁴²

Samtidigt som kraven skärptes för ovanstående grupp liberaliserades permissionsbestämmelserna ytterligare för vissa grupper intagna. Arbetsgruppen ansåg att flertalet intagna vid lokalanstalt och öppen riksanstalt borde kunna beviljas regelbunden permission redan efter 3 månaders kvalifikationstid i stället för 4 månader samt att dessa kunde beviljas en gång per månad i stället för varannan månad.⁴³

3.4 Utveckling och debatt under 80- och 90-talet

Kring sekelskiftet 1960/70 började kritiken mot både behandlingsideologin och det individualpreventiva tänkandet ta sig allt starkare uttryck i andra länder, framför allt i USA. Brottet sattes åter igen i centrum och straffets stränghet skulle stå i rimlig relation till brottets grovhet. Samtidigt sågs betydelsen av en ökad rättssäkerhet och förutsebarheten av följderna av en viss gärning som allt viktigare. Detta synsätt var hämtat ur nyklassicismen som under 1800-talets mitt hade stort inflytande. I Sverige dröjde det till slutet av 1980-talet innan de nya tankegångarna fick genomslag. I 1989 års reform med nya regler för straffmätning och påföljdsval betonades proportionalitet,

⁴¹ Ds Ju 1977:13, s.45-46.

⁴² Prop. 1978/79:62, Regeringens proposition om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, s.9.

⁴³ Prop. 1978/79:62, s.22.

klarhet, överskådlighet och förutsägbarhet och dessa nyckelord fick även betydelse för permissionsinstitutet.⁴⁴

År 1983 var det dags för nya ändringar i permissionsbestämmelserna. Denna gång syftade ändringarna till att komma till rätta med narkotikamissbruk och brottslighet bland de dömda under anstaltsvistelsen. Det visade sig att en del av de intagna som gjort sig skyldiga till mycket kvalificerad brottslighet lyckats fortsätta sin verksamhet under anstaltsvistelsen, inte bara inom fängelset utan även ute i samhället.⁴⁵ Målsättningen med utredningen var att få slut på detta samtidigt som man vill avskärma intagna utan narkotikaproblem, så att de inte kommer i kontakt med narkotika.⁴⁶ Utredningen ledde till att ett tillägg till 32 § KvaL gjordes vilket innebar att man vid bedömningen av om permission skulle medges särskilt beaktade om den intagne nyttjat eller förfarit olagligt med narkotika inom anstalten eller utan giltigt skäl vägrat att lämna urinprov.⁴⁷ Vidare skulle intagen som avsågs i 7 § tredje stycket KvaL och som var placerad i slutna rixanstalt inte beviljas regelbunden korttidspermission och kunde endast beviljas särskild permission om synnerliga skäl förelåg.⁴⁸

Det visade sig vidare att de som från början placerats på annan anstalt än slutna rixanstalt uppfört sig väl i anstalten, men misskött sina utevistelser i nästan samma utsträckning som de som från början placerats i slutna rixanstalt men inte varit klassificerade s.k. ”7:3-or”. De som omfattats av detta lagrum hade svårare att få permission, men de skötte sina permissioner bättre än de som placerats på slutna rixanstalt och antalet rymningsförsök och rymningar var färre.⁴⁹ Ändringen som företogs innebar att en intagen som på goda grunder kunde misstänkas fortsätta sin brottsliga verksamhet under anstaltsvistelsen skulle placeras i slutna anstalt. Formuleringen ”under verkställighetstiden” ändrades till ”innan verkställigheten har avslutats” i syfte att omfatta intagna som befaras fortsätta sin brottsliga verksamhet under permission.⁵⁰

År 1988 blev 7 § tredje stycket KvaL föremål för ännu en ändring. I förarbetena betonades vikten av att regelverket är utformat så att det ter sig konsekvent och rimligt för både allmänheten och de intagna.⁵¹ För att uppnå detta bör sakligt omotiverade skillnader i behandlingen av olika kategorier av intagna undvikas och en ändring av 7 § tredje stycket är därför påkallad. Det var angeläget att kunna motverka att personer som gjort sig skyldiga till allvarliga brott och dömts till långvariga fängelsestraff missköter sig under verkställigheten. Utredaren ansåg inte att endast personer som gjort sig

⁴⁴ Amilon och Edstedt, s.14.

⁴⁵ JuU 1981/82:49, Ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m. (prop. 1981/82:141 jämte motioner), s.17.

⁴⁶ Prop. 1981/82:141, Ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m., s.21.

⁴⁷ Prop. 1981/82:141, s.45.

⁴⁸ Prop. 1981/82:141, s.25-26.

⁴⁹ Prop. 1981/82:141, s.17-18.

⁵⁰ Prop. 1981/82:141, s.37-38.

⁵¹ JuU 1987/88:43, Ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (prop. 1987/88:130), s.11.

skyldiga till narkotikabrottslighet skulle omfattas av särbehandlingen i 7 § tredje stycket, utan även dem som ägnat sig åt organiserad eller systematisk kriminell verksamhet av särskilt samhällsfarlig natur.⁵² En prövning huruvida en intagen skulle tillhöra kategori 7 eller inte skulle göras så snart som möjligt så att den intagne fick besked. Omprövning skulle därefter göras inom sex månader från beslutet eller från senaste omprövning av beslutet.⁵³

Ändringarna i 7 § tredje stycket innebar att intagna alltid skulle placeras i slutan anstalt och detta medförde att intagen som var hänförlig till denna bestämmelse men inte placerad i slutan riksanstalt förlorade möjligheten att bli beviljad korttidspermission. Särskild permission skulle dessutom obligatoriskt ske under bevakning.⁵⁴

Under 1999 genomfördes några ändringar av 32 § KvaL. Begreppen normalpermission och särskild permission infördes i lagtexten. I förarbetena betonades syftet med permission och vikten av att det finns en genomtänkt permissionsplanering vid varje permissionstillfälle.⁵⁵

Den formella klassificeringen för särbehandling enligt 7 § tredje stycket KvaL avskaffades och ersattes av en mer individualiserad bedömning. Det skall fattas ett beslut angående de särskilda villkor som skall gälla för verkställigheten när det gäller anstaltsplacering och vistelser utanför anstalten för de personer som avtjänar lägst fyra års fängelse. Om det finns särskilda skäl skall denna bestämmelse även gälla andra intagna som dömts till lägst två års fängelse.⁵⁶

3.5 Sammanfattning

Kravet för att en permission skall beviljas har under årens lopp ändrats åtskilliga gånger. Fram till 1974 var det ”starka skäl” som gällde. Med den nya lagen fick permission inte beviljas om ”avsevärd fara” för missbruk förelåg. För de som var intagna i slutan anstalt enligt 7 § tredje stycket krävdes ”synnerliga skäl” för att få permission. I slutet av 70-talet utvidgades den kategori som skulle omfattas av 7 § tredje stycket och för dessa kunde korttidspermission vägras om ”påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet” förelåg. Samtidigt liberaliserades permissionsbestämmelserna för andra grupper.

Under 80-talet gjordes nya ändringar i 7 § KvaL, denna gång för att komma till rätta med narkotikamissbruk och brottslighet bland de dömda under anstaltsvistelsen. Om en intagen nyttjat eller förfarit olagligt med narkotika skulle detta särskilt beaktas vid avvägningen om permission kunde beviljas. Under 90-talet fördes begreppen normalpermission och särskild permission

⁵² Prop. 1987/88:130, Ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård, s.12-13.

⁵³ Prop. 1987/88:130, s.22.

⁵⁴ Prop. 1987/88:130, s.12-13.

⁵⁵ Prop. 1997/98:95, Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen m.m., s.57-58.

⁵⁶ Prop. 1997/98:95, s.56.

in i lagen. Vid denna tid beviljades ett stort antal permissioner, vilket kom att ändras åren därpå.

4 Dagens permissionsregler

Detta kapitel syftar till att sammanfatta gällande lagstiftning för permissioner som regleras i KvaL, KvaF och Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Det finns ett avsnitt med statistik för att kunna jämföra hur lagändringar och utveckling av praxis, som redogjordes för i det föregående kapitlet, har påverkat antalet beviljade permissioner.

4.1 Aktuell lagstiftning

”För att underlätta anpassningen i samhället kan en intagen beviljas tillstånd att lämna anstalten för viss kort tid (normalpermission), om det inte finns påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk. Vid bedömningen skall särskilt beaktas om den intagne har nyttjat eller förfarit olagligt med narkotika inom anstalten eller utan giltigt skäl vägrat att lämna urinprov enligt 52 d §.

Permission får också ges, om det finns någon annan särskild anledning än den som anges i första stycket (särskild permission).

För normalpermission eller särskild permission får ställas de villkor som kan anses nödvändiga när det gäller vistelseort, anmälningsskyldighet eller annat. Om noggrann tillsyn behövs, kan det föreskrivas att den intagne under permissionen skall vara ställd under bevakning.”

32 § lagen om kriminalvård i anstalt

Det har inte gjorts några ändringar av gällande lagrum för permissioner sedan 80-talet bortsett från att begreppet korttidspermission ersattes med normalpermission och särskild permission. Däremot har Kriminalvårdsstyrelsen gett ut nya föreskrifter och allmänna råd. 1999 tillsattes en utredning för att utreda långtidsdömdas utevistelser. Anledningen till att permissionsbestämmelserna sågs över var bl.a. de uppmärksammade polismorden i Malexander och att kritik riktats mot Kriminalvårdsverkets styrning och uppföljning av verksamheten.⁵⁷ Utredningen ledde inte till några ytterligare särregler för de långtidsdömda, men medförde att det blev en allmän skärpning av permissionsregler och permissionsbedömningar. Det konstaterades att ett alltför stort antal permissioner beviljats när lång tid av straffet kvarstod.⁵⁸

För att öka kontrollen av permission ändrades permissionsperioden att omfatta en månad i stället för två och under denna period kan endast permission beviljas vid ett tillfälle. Detta innebär mer tid för planering inför varje normalpermission. Även antalet timmar ändrades från 144 per 2-månadersperiod för intagna dömda till mindre än två års fängelse, till 72 timmar/månad. För intagna dömda till två års fängelse eller mer ändrades antalet timmar från 72 per 2-månadersperiod till 48 timmar/månad.

Syftet med permissionen skall tydliggöras för att undvika att en permission beviljas på alltför lösa grunder. Det föreslogs i utredningen att den intagne

⁵⁷ RRV 1999:27, Effektivare kriminalvård, En hinderanalys.

⁵⁸ 1999 års permissionsutredning, s.40-41.

själv skulle upprätta en permissionsplan som därefter kontrolleras av kriminalvården. En väl planerad permission underlättar dels den individuella prövning som skall ske vid varje permissionstillfälle, dels kontrollen av den intagne under utevistelsen. Arbetsgruppen kom även fram till att det rimligen skall ställas villkor i samband med permission såsom att den intagne uppger vistelseort, permissionsadress och har anmälningsplikt. Anmälningsplikten skall kunna fullgöras antingen hos polismyndighet, kriminalvårdsmyndighet eller frivården.⁵⁹

Justitieministern fann dock inte utredningen tillfredsställande och uttalade sig den 3 februari 2000 i ett interpellationssvar⁶⁰ i fråga om permissionsreglerna för fängelsedömda. Ministern menade att den risk- och farlighetsbedömning som kriminalvården höll på att utveckla inte är tillräcklig, framförallt inte när det gäller långtidsdömda, utan att kriminalvården bör hitta bättre metoder och arbetssätt för att göra dessa bedömningar. Kriminalvårdsstyrelsen fick därför i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som vidtagits och det redovisades i föreskrifter och allmänna råd, KVVFS 2000:7, som trädde i kraft 1 september 2000.

Ändringarna resulterade i att ett färre antal särskilda permissioner nu beviljas, att kraven på planering av normalpermissioner har höjts och det poängterades särskilt att permissionerna alltid måste prövas efter lagstiftningens krav. Man skall lägga stor vikt vid de förhållanden under vilka den intagne kommer att tillbringa den eventuella permissionen, d.v.s. risken för att vistelsemiljön kan innebära tillgång till alkohol, droger, vapen och potentiella eller identifierade brottsoffer. Råder osäkerhet angående riskbedömningen bör denna kompletteras av ett utlåtande från psykiater eller psykolog. När det gäller intagna som deltagit i gäng- eller ligabrottslighet bör man inte bevilja dessa målkamrater⁶¹ permission vid samma tidpunkt om det finns risk för fortsatt brottslighet.

Reglerna blev även betydligt strängare för grova brottslingar och narkomaner. För brottslingar med strafftid på över fyra år görs en utredning av en särskild Riksmottagning vid Kumlaanstalten, hur och var deras straff skall verkställas och i vad mån de bör få permission.⁶²

Även för gruppen livstidsdömda har permissionsreglerna skärpts genom att kvalifikationstiden ändrades från tre år och sex månader till fyra år och sex månader.⁶³

Den 1 mars 2002 ersattes KVVFS 2000:7 av nya föreskrifter och allmänna råd, KVVFS 2002:2. Kriminalvårdsstyrelsen poängterar vikten av en väl genomtänkt permissionsplanering och att permissioner alltid måste prövas

⁵⁹ 1999 års permissionsutredning, s.32.

⁶⁰ 1999/2000:60, Protokoll 3 februari, s.11.

⁶¹ När flera står åtalade i samma mål och sedermera döms för brottslig verksamhet som de utfört tillsammans, finns en risk att de fortsätter begå brott om de har permission samtidigt.

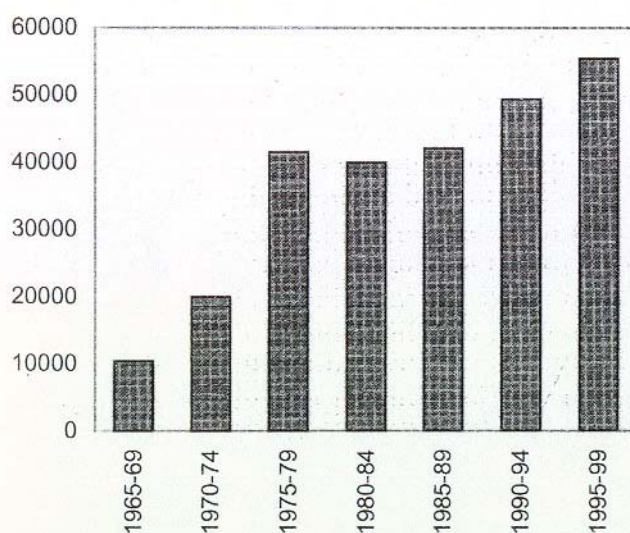
⁶² BRÅ-rapport 2001:6, s.7.

⁶³ BRÅ-rapport 2001:6, s.25.

utifrån lagstiftningens krav. Föreskrifterna innehåller en rad faktorer som bör beaktas vid den riskbedömning som skall göras inför varje permissions-tillfälle, vilket jag redogör för mer i kapitel 6.2.

4.2 Statistik över antalet beviljade permissioner

Antalet personer som döms till fängelse idag är allt färre, mycket på grund av de nya påföljder och verkställighetsformer som vuxit fram. De som inte har sociala problem får ofta en annan påföljd då presumtion för fängelse inte råder. De som sitter intagna tillhör oftast en socialt utsatt grupp och därför skulle man kunna tro att risken för misskötta permissioner skulle vara hög. I slutet av 1960-talet missköttes ca 13 procent av permissionerna. Trettio år senare hade andelen sjunkit till 0.6 procent och detta trots att antalet permissioner ökat kraftigt.⁶⁴

Figur 1. Antalet permissioner i medeltal i femårsintervaller, 1965-1999.

Tabellen är hämtad ur Kriminalvårdens officiella statistik 2002.

Under senare del av 70-talet skedde en uppgång av antalet beviljade permissioner. Resultatet av de utredningar som gjordes under början av detta decennium visade på att permissionsinstitutet fungerat väl. Denna uppfattning kvarstod under fortsatta utredningar bortsett från en mindre grupp intagna som visat sig använda permissionerna till att begå nya brott. För denna grupp stramades reglerna åt samtidigt som de liberaliserades för övriga kategorier. I 1974 års lag togs ”starka skäl” bort ur lagtexten vilket också bidrog till en utökning av antalet permissioner.

⁶⁴ BRÅ-rapport 2001:6, s.22.

Under 80-talet låg antalet beviljade permissioner kvar på en jämn nivå för att under 90-talet åter igen få en kraftig uppgång. Det gjordes i stort sett inga utredningar och lagändringar under denna tid, så förklaringen borde vara en generös tolkning av lagen.

Permissioner enligt 32 § KvaL

Antal påbörjade permissioner enligt 32 § KvaL åren 1993 - 2002

Säkerhetsklass	År									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Sluten	18 126	23 386	28 144	27 412	25 564	25 781	27 432	20 660	16 109	17 667
Öppen	30 274	31 555	34 397	29 866	26 310	26 117	25 959	18 380	13 029	15 968
Summa	48 400	54 941	62 541	57 278	51 874	51 898	53 391	39 040	29 138	33 655
Missköta genom uteblivande	621	602	506	398	312	317	323	198	220	180
Procent missköta	1,3	1,1	0,8	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,8	0,5

Källa: Verksamhetsstatistik

Tabellen är hämtad ur Kriminalvårdens officiella statistik 2002.

Morden i Malexander 1999 medförde att lagen tolkades betydligt mer restriktivt. Av tabellen ovan framgår att antalet permissioner beviljade enligt 32§ KvaL sjunkit från 53 391 år 1999 till 33 655 år 2002. Misskötsamheten har legat mellan 0,5 och 0,8 procent under samma period. Det är viktigt att notera att misskötsamheten endast gäller misskötsamhet genom uteblivande.

Påbörjade normalpermissioner och därav andel missköta genom uteblivande åren 1998 - 2002

Säkerhetsklass	År 1998		1999		2000		2001 ¹⁾		2002	
	Antal	Procent missköta	Antal	Procent missköta	Antal	Procent missköta	Antal	Procent missköta	Antal	Procent missköta
Sluten	9 027	2,0	10 329	1,8	9 364	1,3	7 237	1,8	7 228	1,5
Öppen	9 503	0,6	9 605	0,7	8 088	0,6	6 420	0,7	8 060	0,5
Summa	18 530	1,3	19 934	1,3	17 452	1,0	13 657	1,3	15 288	1,0

Källa: Verksamhetsstatistik

Påbörjade särskilda permissioner och därav andel missköta genom uteblivande åren 1998 - 2002

Säkerhetsklass	År 1998		1999		2000		2001 ¹⁾		2002	
	Antal	Procent missköta	Antal	Procent missköta	Antal	Procent missköta	Antal	Procent missköta	Antal	Procent missköta
Sluten	16 754	0,4	17 103	0,3	11 296	0,2	8 872	0,3	10 439	0,3
Öppen	16 614	0,1	16 354	0,1	10 292	0,05	6 609	0,1	7 928	0,04
Summa	33 368	0,2	33 457	0,2	21 588	0,1	15 481	0,2	18 367	0,2

¹⁾ Från och med år 2001 indelas anstalterna i slutna med respektive utan förhöjd säkerhet och öppna. Här redovisas anstalterna i slutna och öppna.

Källa: Verksamhetsstatistik

Tabellerna är hämtade ur Kriminalvårdens officiella statistik 2002.

1999 beviljades enligt den översta av de två tabellerna ovan 19 934 normalpermissioner och av dessa missköttes 1,3 procent. År 2002 beviljades endast 15 288 normalpermissioner och andelen missköta utgjorde 1 procent.

Av den undre tabellen ovan framgår att 33 457 särskilda permissioner beviljades år 1999 jämfört med 18 367 år 2002. Det framgår alltså att det främst

är de särskilda permissionerna som beviljats mer restriktivt. En anledning till detta är att kriminalvården fick mycket kritik för att dessa permissioner beviljats alltför slentrianmässigt i 1999 års permissionsutredning. Misskötsamheten genom uteblivande har legat på en ganska konstant nivå procentuellt, mellan 0,1 och 0,2 procent. I antal skiljer det sig dock eftersom antalet särskilda permissioner minskat så drastiskt. 1999 missköttes 67 permissioner jämfört med 37 stycken år 2002.

4.3 Olika typer av permissioner

Det finns tre olika typer av permissioner; normalpermission, särskild permission och lufthålspermission, som kan beviljas beroende på vilket ändamål som ligger till grund för den intagnes ansökan.

4.3.1 Normalpermission

Normalpermission kan beviljas vid ett flertal tillfällen under fängelsetiden och tanken är att den intagne på detta sätt skall kunna hålla viss kontakt med sin familj och det sociala livet utanför anstalten. Det har visat sig vara speciellt betydelsefullt för de barn som har en förälder i fängelse att de kan träffas i en för barnet naturlig miljö. Normalpermissioner skall också underlätta för den kommande frigivningen och förhindra att den intagne blir institutionaliserad.⁶⁵

Normalpermission får beviljas trots den allmänna risk för misskötsamhet som alltid kan anses föreligga. Av 32 § KvaL framgår att normalpermission kan beviljas om det inte finns en ”påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk”. Med påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara syftar lagen främst på organiserad eller systematisk brottslighet, men även allvarliga våldsbrott, framför allt de som begåtts av alkohol- eller narkotikamissbrukare eller av personer som lider av psykisk störning.⁶⁶

Normalpermission beviljas högst en gång per månad och kan vara längst 72 timmar.⁶⁷ Första normalpermissionen som beviljas under verkställigheten får omfatta högst åtta timmar. Därpå följande normalpermission beräknas efter hur lång tid av verkställigheten som återstår. Om den intagne har mindre än två år kvar av verkställigheten får normalpermissionen omfatta högst 72 timmar. Undantag görs för dem som avtjänar fängelse i lägst två år, är placerade på öppen anstalt och endast har ett år av verkställigheten kvar. För dem kan en normalpermission omfatta högst 96 timmar. Uppgår återstående

⁶⁵ Ekbom, Engström och Göransson, s.252.

⁶⁶ KVVFS 2002:2, Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om permissioner, s.3.

⁶⁷ BRÅ-rapport 2001:6, s.20.

verkställighet till två år eller mer omfattar normalpermissionen högst 48 timmar.⁶⁸

4.3.2 Särskild permission

Särskild permission kan beviljas för att den intagne skall kunna ordna med viktiga angelägenheter som inte kan uträttas under normalpermission eller på annat sätt. Det kan gälla besök av en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller besöka frivårdsmyndighet, sociala myndigheter, övervakare, tilltänkt arbetsgivare, tandläkare etcetera. Den särskilda permissionen får inte omfatta längre tid än vad som är behövt.⁶⁹ Särskild permission kan även innebära att den intagne får möjlighet att vistas utanför anstalten i rehabiliteringssyfte dvs. placeras i skola med internatförläggning, behandlingshem för narkotikamissbrukare, i enskilt hem eller värnpliktstjänstgöring.⁷⁰

Enligt de nya föreskrifterna, som trädde i kraft 1 september 2000, utfärdas särskilda permissioner mer restriktivt än tidigare. Särskild permission i samband med programverksamhet är ett exempel på detta. En av gärningsmännen i polismorden i Malexander, Tony Olsson, hade beviljats ett stort antal särskilda permissioner för att delta i Riksteaterns projekt Sju-tre och det föranledde stark kritik.⁷¹ JO uttalade sig angående den bedömning som kriminalvården gjort, trots att han som huvudregel inte brukar uttala sig huruvida ett beslut är riktigt i sak. I vilken omfattning permission och andra utevistelser skall beviljas en intagen är en sådan bedömningsfråga. Gällande Olssons normalpermissioner avsåg JO inte frågå denna huvudregel mer än att han poängterade att de, med hänsyn till arten av den brottslighet Tony Olsson dömts för, borde varit förenade med villkor om vistelseort, permissionsadress och anmälningsplikt. Däremot fann JO att antalet särskilda permissioner som beviljats var oacceptabelt och riskerar rubba allmänhetens tilltro till kriminalvården. Programverksamheten som Olsson deltog i var periodvis en heltidssysselsättning och det är inte förenligt med lagstiftarens intentioner med permissionsinstitutet.⁷²

Överklagat beslut gällande särskild permission

För att få en inblick i hur Kriminalvårdsstyrelsen resonerar har jag sammanfattat ett beslut från 2001. En intagen överklagade kriminalvårdsmyndighetens beslut att avslå hans ansökan om särskild permission den 29 november eller den 11 december 2001. Han anför att han är med i föräldrautbildning i anstalten och önskar särskild permission för att bibehålla en god relation med sina barn.

⁶⁸ KVVFS 2002:2, s.5.

⁶⁹ Ekbom, Engström och Göransson, s.254.

⁷⁰ Lidberg, Lars och Freese, Jan, Rätt och psykiatri, 1985, s.76.

⁷¹ BRÅ-rapport 2001:6, s.20-21.

⁷² JO 2001/02, Initiativärende angående omfattningen av utevistelser som beviljats en intagen, s.149.

Av KVVFS 2000:7 framgår att särskild permission skall beviljas för angelägenheter som är av väsentlig betydelse för den intagne och som inte går att ombesörja på annat sätt. Exempel på detta kan vara att den intagne skall besöka en närstående som är svårt sjuk eller närvara på en närståendes begravning.

Kriminalvårdsstyrelsen anser inte att de skäl den intagne åberopar utgör någon sådan angelägenhet och därför avslår hans överklagande.

4.3.3 Lufthålspermission

Lufthålspermission är en kort bevakad särskild permission som är till för de som inte kan beviljas normalpermission. Det är vanligtvis fråga om intagna som har en lång verkställighet kvar att avtjäna eller bedöms utgöra en sådan risk för samhället att de inte kan vara ute på egen hand. Syftet med lufthålspermission är detsamma som med normalpermission och särskild permission; att underlätta ett kommande liv i frihet. Det är allmänt vedertaget att den intagne behöver en lufthålspermission ca två år efter häktningsdagen och därefter en gång i halvåret. Om den intagne rymmer eller försöker rymma skall det förflyta ett till två år innan en ny lufthålspermission beviljas. För en intagen som skall avvisas eller utvisas beviljas normalt inte lufthålspermission de sista sex månaderna av verkställigheten. Lufthålspermission beviljas under fyra timmar bortsett från kortare restid.⁷³

Innan lufthålspermission beviljas upprättas en noggrann permissionsplan och de vårdare som skall följa med under permissionen informeras. Enligt Kriminalvårdsstyrelsens allmänna råd bör särskild vikt läggas vid de säkerhetsmässiga förhållanden under vilka permissionen skall genomföras såsom innehåll, tidpunkt, plats och antalet tjänstemän som skall medverka. Polis skall underrättas om permissionen. Den intagne meddelas vanligtvis så sent som möjligt för att undvika risk för avvikande eller att personer utifrån försöker frita honom.⁷⁴

4.3.3.1 Överklagat beslut gällande lufthålspermission

Den intagne överklagade kriminalvårdsmyndighetens beslut att avslå hans ansökan om lufthålspermission. Han erkänner att han försökt avvika, men att detta var en protest gentemot de orättvisa särskilda villkor som han erhållit. Han hänvisar till god skötsamhet under den period som förflutit.

I KVVFS 2000:7 står att en första lufthålspermission bör beviljas ungefär 2 år efter häktningsdagen och därefter var 6:e månad vid långa oavbrutna frihetsberövanden. Har den intagne rymt eller försökt rymma bör det normalt sett förflyta en tidsperiod av ett till två år från det att verkställigheten återupptogs eller försöket ägde rum innan den intagne beviljas ny lufthålspermission.

⁷³ KVVFS 2002:2, s.8.

⁷⁴ Ekbohm, Engström och Göransson, s.254.

I det aktuella fallet avtjänar den intagne fängelse 8 år jämte förverkad villkorligt medgiven frihet 7 månader och 10 dagar för bl.a. grovt rån och grov stöld. Han häktades den 2 november 1999 och påbörjade verkställigheten den 4 augusti 2000. Den 29 april var han inblandad i ett rymningsförsök och med hänsyn till detta och ovan nämnda riktlinjer avslår Kriminalvårdsstyrelsen hans överklagande.

4.4 Sammanfattning

1999 tillsattes efter polismorden i Malexander en utredning som skulle granska långtidsdömdas utevistelser. Inga lagändringar företogs, men kriminalvårdens regelverk omarbetades. Den 1 september 2000 trädde de nya permissionsbestämmelserna i kraft och de resulterade i en allmän skärpning av regler och bedömningar. I utredningen betonades vikten av att en noggrann risk- och farlighetsbedömning görs och att permission alltid skall prövas utifrån lagstiftningens krav. Följden blev att antalet beviljade permissioner sjönk och framförallt blev kriminalvården strängare vid beviljande av särskild permission.

Det finns idag olika typer av permission; normalpermission, särskild permission och lufthålspermission. Normalpermission kan beviljas en intagen ”om det inte finns påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk”. Denna permission kan beviljas en gång per månad med högst 72 timmar. Särskild permission kan beviljas för att den intagne skall kunna ordna med angelägenheter som inte kan uträttas under normalpermission eller på annat sätt. För de som av säkerhetsskäl inte kan beviljas någon av dessa två permissioner kan kriminalvården för att minska de skadliga verkningarna av ett frihetsberövande bevilja den intagne lufthålspermission. Denna permission är beledsagad och omfattar maximalt fyra timmar bortsett från kortare restid.

5 Beslut om permissioner

För beslut i ärenden inom kriminalvården gäller förvaltningslagens (1986:223) bestämmelser. Förvaltningslagen är dock allmänt utformad för att så många olika områden skall omfattas av lagen som möjligt. En mer specifik reglering för respektive område finner man i speciallagstiftning. FL är subsidiär i förhållande till speciallagstiftning, vilket medför att KvaL har företräde då regler av samma slag förekommer i båda lagarna.

5.1 Myndigheters normbundenhet och fria prövning

En förvaltningsmyndighet skall i sitt beslutsfattande i första hand ta hänsyn till gällande författningar. Handlingsfriheten är således begränsad genom föreskrifter, men dessa kan ge ett mer eller mindre stort utrymme för fri prövning. Det finns förvaltningsmyndigheter som strikt måste tillämpa gällande lagregler, medan andra förvaltningsgrenar har ett visst utrymme för en lämplighetsprövning, även kallad skönsmässig prövning. Myndigheten måste dock hålla sig inom ramen för dess kompetens och prövningen får inte baseras på godtycke. I författningarna finns vanligtvis riktlinjer för prövningen, t.ex. vilket ändamål och vilka intressen myndigheten bör befrämja och vilka omständigheter som bör beaktas. En myndighet har aldrig full frihet att bestämma vilka fakta den skall ta hänsyn till, utan dessa måste alltid ligga inom ramen för ändamålet med myndighetens verksamhet.⁷⁵

När myndigheten har utrett fakta i ärendet, skall den urskilja de fakta som får tillmätas betydelse vid ärendets avgörande. Därefter skall myndigheten bedöma hur dessa fakta stämmer överens med det ändamål, som myndigheten har att tillvarata. Det är i denna värdering som myndigheten kan sägas ha ett visst utrymme för lämplighetsprövning och inte är helt bundna av rättsregler.⁷⁶

Den avvägning som kriminalvården måste göra mellan den intagnes behov av en permission för att underlätta en återanpassning och samhällets krav på skydd är ett exempel på en skälighetsprövning. De olika intressena får vägas mot varandra. I Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd finns riktlinjer som kriminalvårdsmyndigheterna bör följa. Jag har läst tjugo beslut från olika kriminalvårdsmyndigheter 2001-2002, som blivit överklagade till Kriminalvårdsstyrelsen. Samtliga av dessa avslogs, vilket visar på att kriminalvårdsmyndigheterna följer Kriminalvårdsstyrelsens riktlinjer. Av de sexton beslut jag studerat som blivit överklagade till Länsrätt och Kammarrätt, har endast ett blivit ändrat.⁷⁷ Detta tyder på att domstolarna förlitar sig

⁷⁵ Strömberg, Håkan, Allmän förvaltningsrätt, 2003, s.62.

⁷⁶ Strömberg, s.63.

⁷⁷ Två av dessa beslut var överklagade av Kriminalvårdsstyrelsen. Ett blev avskrivet och det andra avslogs (det sistnämnda gällde villkor om alkoholförbud).

på den bedömning som kriminalvårdsmyndigheten respektive Kriminalvårdsstyrelsen gör.

En följd av förvaltningsbeslutens relativa normbundenhet är att en myndighet mer eller mindre kan bestämma det konkreta innehållet i ett beslut. Lagen kan ingående reglera ett besluts rättsverkningar eller föreskriva vad beslutet får innehålla och på så sätt begränsa myndighetens handlingsfrihet.⁷⁸ I ett permissionsbeslut stödjer kriminalvårdsmyndigheten ofta sina motiveringar på Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Därigenom blir kriminalvårdsmyndigheternas bedömningar enhetliga.

5.2 Delegering av beslutsbefogenhet

Delegering av beslutsbefogenheter utgör ett mycket viktigt instrument för en statlig myndighet att rationalisera sin organisation. För en statlig förvaltningsmyndighet innebär delegering en fördelning av de beslutsbefogenheter som tilldelats myndigheten mellan myndighetens chef och dess befattningshavare. Bestämmelserna om detta finns i verksförordningen samt i myndighetens föreskrifter.⁷⁹

Det är vanligtvis kriminalvårdsinspektören som efter delegation från kriminalvårdschefen fattar beslut om permission. Delegering innebär även främjande av god personalpolitik. Det kan upplevas som mera meningsfullt för en anställd att få besluta under eget ansvar. Däremot har kriminalvårdschefen, oavsett om han delegerar beslutanderätten, ansvaret för att ärendena blir avgjorda utan skäliga dröjsmål och på ett enhetligt sätt. Har den som blivit tilldelad beslutanderätt inte tillräcklig kompetens för att fatta beslut är det viktigt att rätten att besluta lämnas tillbaka till överordnad.⁸⁰

Beslutsunderlaget har oftast utarbetats av kontaktmannen och på en del öppna anstalter har denne även beslutanderätt i permissionsärenden. Detta har kritiserats i 1999 års permissionsutredning där det framgick att kontaktmännen inte ensamma bör besluta om beviljande av permission då de kan ha fått en nära relation till den intagne. Det är allmänt känt att många kriminella har en god förmåga att manipulera människor och på så sätt även kan påverka sin kontaktmans beslut.⁸¹

Som ett exempel på en intagens förmåga att manipulera personalen på anstalten kan nämnas ett ärende från 1989. JO riktade kritik mot Kriminalvårdsverket främst för omfattningen av utevistelser som beviljats den intagne. Han var dömd för bl.a. grova bedrägerier och valutabrott till fem års fängelse och i efterhand uppdagades att han begått nya grova brott under verkställigheten. Personalen uppfattade den intagne som initiativrik och

⁷⁸ Strömberg, s.68.

⁷⁹ Wennergren, Bertil, Offentlig förvaltning i arbete: om verksamheten och ärendehandläggningen i stat och kommun, 2000, s.115.

⁸⁰ Wennergren, s.116-117.

⁸¹ 1999 års permissionsutredning, s.36.

positiv och han skötte till synes sina utevistelser helt perfekt. Han var varken i behov av motivation från personalens sida eller av vård. Under en tidsperiod om drygt 300 dagar beviljades han därför permission eller fritids-sysselsättning utom anstalt under drygt 170 dagar, varav drygt 100 dagar i form av permission.⁸²

JO poängterade vikten av att principen att vården i anstalt skall vara anpassad till den intagnes behov dock inte får medföra att straffverkställigheten för en viss intagen urholkas på ett sätt som inte rimligen kan ha varit åsyftat från lagstiftarens sida och som på goda grunder kan uppfattas som mycket orättvist av andra intagna.⁸³

När det gäller intagna som bedöms vara mycket farliga eller ärenden som är komplicerade fattas beslutet av kriminalvårdschefen.⁸⁴ När den intagne dömts till fängelse i lägst 2 år fattas beslut om permission av Kriminalvårdsstyrelsen, men kan även delegeras till kriminalvårdsdirektören eller styresman vid anstalt.⁸⁵

5.3 Motivering av beslut

Förvaltningsrätten har i uppgift att skydda den svagare parten vid myndighetsutövning⁸⁶ och styra förvaltningen så att den enskilde begriper varför myndigheten agerar. Denna skyldighet innebär bl.a. att ett förvaltningsbeslut skall innehålla en motivering som tydligt och klart redogör för de skäl som ligger till grund för beslutet. Detta ökar rättssäkerheten och gör lagen mer förutsebar.⁸⁷ När ett beslut innehåller en motivering underlättar det för parten vid en eventuell rättelse i beslutet. Motiveringsskyldigheten ökar också förtroendet hos allmänheten till myndigheternas objektivitet.⁸⁸

Det saknas regler i KvaL gällande beslutsmotivering och därför får man gå till FL. Huvudregeln om beslutsmotivering finner man i 20 § första stycket FL, vilken föreskriver att myndigheten skall ange de skäl som ligger till grund för beslutet. Vanligtvis har flera omständigheter spelat in i avvägningen, men myndigheten har ingen skyldighet att redogöra för hur de resonerat när omständigheterna vägts mot varandra. Den skall givetvis ange vilka lagar och föreskrifter som beslutet grundar sig på samt de faktiska omständigheterna som låg till grund för beslutet.⁸⁹

⁸² JO 1989/90, Kritik mot kriminalvårdsverket för omfattningen av utevistelser som beviljats en långtidsdömd m.m., s. 95 och 98.

⁸³ JO 1989/90, s.101.

⁸⁴ BRÅ-Rapport 2001:6, s.38.

⁸⁵ Lidberg och Freese, s.74-75.

⁸⁶ I ÄFL preciseras myndighetsutövning som "utövning av befogenhet att för enskild bindande bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinåtgärd, avskedande eller annat jämförbart förhållande".

⁸⁷ Strömberg, s.116.

⁸⁸ Hellners, Trygve och Malmqvist, Bo, Nya förvaltningslagen med kommentarer, 1999, s.202.

⁸⁹ Hellners och Malmqvist, s.206-207 och Warnling-Nerep, Wiweka, En introduktion till förvaltningsrätten, 2003, s.53.

JO har i ett ärende från 1989 framfört klagomål mot Kriminalvårdsstyrelsen. Den intagne hade ansökt om särskild permission för att hedra minnet av sin far i form av en privat familjesammankomst. Anstaltens styresman avstyrkte ansökan med hänvisning till att en minnesstund i stället kunde anordnas i anstaltens sammanträdesrum. Kriminalvårdsstyrelsen har lämnat ansökan utan bifall, men beslutet har formulerats på ett sådant sätt att det verkar som om det faktum att den intagne efter den 1 juli 1988 torde komma att klassificeras som en s.k. 7:3:a utgör motiveringen till beslutet. I själva verket avslogs ansökan på grund av att särskild anledning att bevilja honom permission inte ansågs föreligga. JO:s invändning är att formuleringen av beslutet var direkt missvisande och poängterade vikten av noggrannhet så att beslutet blir lättolkade och inte innehåller direkta sakfel som han menar undergräver förtroendet för myndigheternas ärendehantering.⁹⁰

Det är viktigt att ett beslut skrivs på ett språk som är lättillgängligt och som inte innehåller rättsliga begrepp som är obegripliga för gemene man. Många av de som är intagna i kriminalvårdsanstalt har svårt att läsa och skriva och har ingen möjlighet att få hjälp med detta. En relativt stor del av de intagna har utländskt påbrå. Av de som togs in i anstalt år 2002 var ca 26 procent utlänningar.⁹¹

5.4 Möjlighet att överklaga

Utan stöd i författning kan ett förvaltningsbeslut inte överklagas vare sig hos överordnad myndighet eller hos förvaltningsdomstol. Det finns inga allmänna bestämmelser i FL om vilka beslut som får överklagas utan detta regleras i den författning som finns på området. Härav följer att KvaL är tillämplig för beslut inom kriminalvården. FL reglerar inte heller vilka egenskaper ett beslut skall ha för att kunna överklagas utan det är överlämnat åt praxis. Enligt denna är det som huvudregel endast slutliga beslut som får överklagas.⁹² Den i lagen nämnda definitionen av slutliga beslut är *beslut varigenom en myndighet avgör ett ärende* och omfattar även beslut om avvisning eller avskrivning av ett ärende.⁹³

Den enskilde kan alltid vända sig till överordnat organ när han eller hon inte är nöjd med den behandling de fått. Skillnaden inom statsförvaltningen är dock att klagan normalt sett inte kan ske formlöst. Klagan hos en överordnad myndighet skall ha formen av ett överklagande och en särskild överklagandetid skall iakttas. Det är egentligen endast inom polis- och åklagarväsendet, kriminalvården och försvaret som en överordnad myndighet på en-

⁹⁰ JO 1989/90, Kritik mot Kriminalvårdsstyrelsen för felaktiga och missvisande formuleringar i ett beslut om avslag på en framställan om permission, s.112.

⁹¹ Kriminalvårdens officiella statistik 2002, s.56.

⁹² Wennergren, s.154-155.

⁹³ Hellners och Malmqvist, s.204.

skilds begäran kan överpröva och ändra eller upphäva en underordnad myndighets beslut.⁹⁴

Vem har då rätt att överklaga? Enligt FL har den som *beslutet angår* och som *beslutet har gått emot* rätt att överklaga. När det gäller beslut inom kriminalvården möter det oftast inga svårigheter att avgöra om ett beslut angår den överklagande eller har gått honom eller henne emot.

Enligt 22 § FL skall den som vill överklaga ett beslut ge in sitt överklagande till den myndighet som har meddelat beslutet och skrivelsen skall ha kommit in dit inom 3 veckor från den dag då klagande fick del av beslutet.⁹⁵ Avslår kriminalvårdsmyndigheten den intagnes ansökan om permission kan han, inom 3 veckor från den dag då han fick del av beslutet, överklaga till Kriminalvårdsstyrelsen. Överklagandet skall vara skriftligt och lämnas till kriminalvårdsmyndigheten.⁹⁶ Avsikten med denna regel är att beslutsmyndigheten skall få tillfälle att ompröva sitt beslut, så att besvärsmyndighetens prövning inte blir överflödig.⁹⁷

Kriminalvårdsstyrelsens beslut får i sin tur överklagas till allmän förvaltningsdomstol enligt 59 § KvaL och Kriminalvårdsstyrelsen för då det allmännas talan.⁹⁸

5.5 Sammanfattning

När en förvaltningsmyndighet skall fatta beslut i ett ärende är den bunden av de föreskrifter som gäller. Denna normbundenhet varierar dock beroende på vilken förvaltningsgren myndigheten tillhör. Vissa myndigheter har större utrymme för fri prövning, men trots detta spelrum måste myndigheten hålla sig inom ramen för dess verksamhet. Kriminalvårdsstyrelsen har i föreskrifter och allmänna råd dragit upp riktlinjer för kriminalvårdsmyndigheterna. Utifrån de domar som jag studerat gällande permissioner har förvaltningsdomstolarna nästan uteslutande följt den bedömning som kriminalvårdsmyndigheterna och Kriminalvårdsstyrelsen gjort.

Beslut om permission skall fattas av kriminalvårdschefen, men denna beslutanderätt delegeras oftast vidare till kriminalvårdsinspektören. För den intagne kan ett avslag på hans ansökan ha mycket stor betydelse och det är därför viktigt att beslutet är välformulerat och lätt att förstå. Motiveringskyldigheten skall öka rättssäkerheten och göra lagen mer förutseende. För den intagne avslag på sin ansökan om permission kan han inom tre veckor från den dag han fick del av beslutet överklaga till Kriminalvårdsstyrelsen. Kriminalvårdsstyrelsens beslut går sedan i sin tur att överklaga till allmän förvaltningsdomstol.

⁹⁴ Wennergren, s.152.

⁹⁵ Wennergren, s.156-157.

⁹⁶ 23§ Förvaltningslagen.

⁹⁷ Strömberg, s.201.

⁹⁸ 7a§ Förvaltningsprocesslagen.

6 Permissionsförfarandet

Detta kapitel är tänkt att ge en inblick i den utredning av en intagen som görs när han placeras i anstalt och vilka faktorer som beaktas då beslut om permission skall tas.

Det är främst KvaL och Kriminalvårdsstyrelsen föreskrifter och allmänna råd som ligger till grund för detta kapitel. För att se hur reglerna efterföljs har jag tagit med Kriminalvårdsstyrelsens motiveringar i ett par beslut som de omprövat.

När en person tas in på en anstalt upprättar man så snart som möjligt en behandlingsplan. Planen innehåller förslag till fortsatt anstaltsplacering, uppgifter om den dömdes tidigare levnadsförhållanden och kriminalitet, hans fysiska och psykiska hälsotillstånd samt anlag och intressen. Förslag till behandlingsåtgärder och en frigivningsplan skall också innefattas i behandlingsplanen och den skall omprövas regelbundet.

6.1 Kvalifikationstid

För att kunna beviljas permission krävs att den intagne avtjänat en viss tid av straffet. Det säger sig självt att en intagen inte kan påbörja sin verkställighet med att vistas i frihet, särskilt inte då det är fråga om grov brottslighet där den dömda varit häktad fram till anstaltsplaceringen. För normalpermission bestäms kvalifikationstiden individuellt och den tid personen varit häktad i omedelbar anslutning till att han påbörjat verkställigheten skall räknas in. Även den häktningstid som i det aktuella målet fullgjorts i utlandet räknas in i kvalifikationstiden. Syftet med att ange minimitid är att åstadkomma en viss förutsebarhet i permissionssystemet. Minimitid är dock inte en utfästelse om permission vid en viss tidpunkt, utan anger endast när en intagen kan få möjlighet att beviljas permission.

Normalpermission vid minimitid bör inte beviljas om den intagne t.ex.

Har dömts till eller avtjänat fängelse i lägst två år och/eller vid ett flertal tillfällen återfallit i brott och erhållit kriminalvårdspåföljd. Vid bedömningen måste beaktas allvaret i brottsligheten och hur nära i tid brottsligheten föreligger eller

Under tidigare eller pågående verkställighet har begått brott eller under tidigare eller pågående verkställighet misskött permissioner eller annan vistelse eller

Har sådana personliga förhållanden, missbruksproblem, psykisk störning eller liknande att kvalifikationen därför bör förlängas.⁹⁹

För en intagen som dömts till fängelse i två år eller mer, eller är placerad i slutan stalt, får kvalifikationstiden inte vara kortare än en fjärdedel av den

⁹⁹ KVVFS 2002:2, s.4.

totala strafftiden (minimitid) såvida inte särskilda skäl föreligger enligt 12 § KvaF. En intagen som är placerad i öppen anstalt får beviljas normalpermission efter en månad om strafftiden är högst sex månader. Är strafftiden längre än sex månader men kortare än ett år är kvalifikationstiden två månader och tre månader om strafftiden är mellan ett och två års fängelse. För de som avtjänar fängelse mer än arton år och för livstidsdömda gäller en kvalifikationstid på fyra år och sex månader.

Även om den intagne avtjänar ett kort fängelsestraff, skall han avtjäna en viss kvalifikationstid innan normalpermission kan komma ifråga. Som huvudregel innebär detta minst en månad, men undantag kan göras om det föreligger synnerliga skäl.¹⁰⁰

Första gången den intagne får permission omfattar den högst 48 timmar exklusive restid och därefter beviljas högst 72 timmar exklusive restid. När beslut om permission skall tas ser man även till strafflängden och anstaltens typ.¹⁰¹

Vad som kan tilläggas här är att det ofta är de högbelastade korttidsdömda som varken beviljas normalpermission eller särskild permission. Detta kan ses naturligt på grund av att de haft kortare straff, men det är anmärkningsvärt att detsamma inte gäller gruppen lågbelastade korttidsdömda.¹⁰²

6.1.1 Överklagade beslut gällande kvalifikationstid

1) I ett beslut från 2001 avslag Kriminalvårdsstyrelsen en intagens överklagande på normalpermission med följande motivering. Normalpermission skall föregås av en individuellt bestämd kvalifikationstid. För en person som avtjänar fängelse lägst 2 år eller mera eller är placerad i en sluten anstalt får kvalifikationstiden inte understiga en fjärdedel av den totala strafftid (undantag kan göras vid särskilda skäl). En intagen bör inte beviljas permission vid minimittid om han t.ex. under tidigare verkställighet misskött utevistelse eller har sådana personliga förhållanden såsom missbruksproblem att kvalifikationstiden bör förlängas.¹⁰³ Enligt dokumentering hade den intagne missbruksproblem och hade under tidigare verkställighet avvikit både från anstalt och från en bevakad resa till sjukhus.

2) En intagen överklagade kriminalvårdsmyndighetens beslut att avslå hans ansökan om normalpermission 36 timmar den 17 november 2001. Han hade varit intagen i 2 månader och fullgjort 12-stepsprogrammet och ansåg därför att han hade rätt till en vanlig permission.

KVVFS 2000:7 föreskriver att normalpermission får omfatta högst 72 timmar för varje permissionsperiod för en intagen vars beräknade återstående

¹⁰⁰ Ekbohm, Engström och Göransson, s.253.

¹⁰¹ Lidberg och Freese, s.76.

¹⁰² Brottsförebyggande rådet, BRÅ-rapport 2000:20, Från anstalt till liv i frihet, s.32.

¹⁰³ KVVFS 2000:7, Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om permissioner.

verkställighetstid understiger 2 år. Detta innebär dock inte att en intagen är berättigad till detta antal timmar. Av handlingarna framgår att den intagne avtjänar fängelse 9 månader och påbörjade sin verkställighet den 13 september 2001.

Kriminalvårdsstyrelsen avslag den intagnes ansökan med motiveringen att restriktivitet bör gälla vid bestämmande av antalet timmar en intagen skall beviljas permission när han påbörjar sin permissionsgång.

3) En intagen överklagade kriminalvårdsmyndighetens beslut att avslå hans ansökan om normalpermission med början den 23 februari 2001. Han är dömd till fängelse 2 år och kvalifikationstiden är därför 6 månader. Eftersom han ankom till anstalten Tillberga den 3 januari 2001 infaller permissionsperioden mellan 4 juli och 3 september 2001. Den intagne har varit häktad i Norge i 32 dagar och vill att detta skall räknas in i hans verkställighet, trots att han var på fri fot däremellan.

När det gäller tid som den intagne suttit häktad i utlandet föreskriver KVVFS 1998:9 följande. Den tid som den intagne varit häktad i omedelbar anslutning till att han påbörjat verkställigheten skall inräknas i kvalifikationstiden. Detsamma gäller häktningstid som fullgjorts i utlandet. Det framgår att för en intagen som avtjänar fängelse i lägst 2 år eller mer eller är placerad i slutan anstalt får kvalifikationstiden inte understiga en fjärdedel av den totala strafftiden. Kriminalvårdsstyrelsen avslår den intagnes överklagande eftersom den tid han varit häktad i Norge inte kan räknas in i kvalifikationstiden enligt ovan förda resonemang.

4) En intagen överklagade kriminalvårdsmyndighetens beslut att avslå hans ansökan om normalpermission den 18 september 2002. Han var intagen i motivationsavdelningen i anstalten Hällby. Enligt egen utsaga har han inte misskött sig på något sätt, men blir ändå straffad med extra kvalifikationstid.

KVVFS 2002:2 föreskriver att normalpermission skall föregås av en individuellt bestämd kvalifikationstid. Enligt de allmänna råden bör en intagen inte beviljas normalpermission vid minimitid om han eller hon t.ex. vid ett flertal tillfällen återfallit i brott och erhållit kriminalvårdspåföljd, under tidigare verkställigheter begått brott, misskött utevistelser eller har sådana personliga förhållanden att kvalifikationstiden bör förlängas.

Den intagne är dömd till 3 års fängelse och förverkad medgiven villkorlig frihet om 2 månader för rån. Han påbörjade sin verkställighet den 4 januari 2002 och tidigaste dag för villkorlig frigivning är den 9 januari 2004. Han frigavs villkorligt senast den 21 februari 2001.

Av yttrande från frivården framgår bl.a. att den intagne använder amfetamin ibland och att han inte har för avsikt att sluta med detta. Han levde under ett socialt oordnat liv vad gäller boende, arbete och droger samt att han återigen har begått ny brottslighet under övervakningstiden. Han har blivit dömd för narkotikabrott vid tre olika tillfällen de tre senaste åren.

I verkställighetskollegium den 27 maj 2002 har anstalten Hällby bestämt riktpunkten för normalpermission till den 8 februari 2003. Permissionsgången skall inledas med två kortare dagspermissioner med tillsyn och därefter beviljas en kortare dagspermission på egen hand.

Kriminalvårdsstyrelsen har gjort bedömningen att det med hänsyn till den intagnes täta återfall i brott samt hans missbruksproblematik föreligger skäl att förlänga hans kvalifikationstid för normalpermission och avslår därför hans överklagande.

6.2 Planering av permission och riskbedömning

För att kunna beviljas permission krävs inte bara att den intagne avtjänat sin kvalifikationstid, utan det gäller även att han uppfört sig väl i fängelset och inte nyttjat eller förfarit olagligt med narkotika inom anstalten eller utan giltigt skäl vägrat lämna urinprov. Kriminalvårdsmyndigheterna skall inför varje enskilt permissionstillfälle göra en riskbedömning och om osäkerhet råder anlita en psykiatriker eller psykolog. Den vårdare som är kontaktman har i uppgift att samla in underlag för beslut om permission. Den som fattar beslut i ett permissionsärende har ansvaret för att beslutet är tillräckligt välgrundat och att permissionen planeras på ett sådant sätt att risken för misskötsamhet motverkas. Vid prövning avseende frågan om permission bör bland annat följande beaktas

Arten och omfattningen av den intagnes aktuella brottslighet

Arten och omfattningen av den intagnes eventuella tidigare brottslighet

Eventuella målsägande som har en utsatt ställning t. ex. barn eller kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp

Eventuella besöksförbud enligt lagen (1988:688) om besöksförbud

Eventuell lång strafftid och/eller lång återstående tid till frigivning

Misstanke om att den intagne har fortsatt med brottslig verksamhet

Den intagnes personliga förhållanden såsom missbruksproblem eller psykisk störning

Utfallet av den intagnes tidigare och pågående verkställighet särskilt om den intagne under tidigare verkställighet begått brott, avvikit, missbrukat permission eller tagit befattning med droger eller förbjudna dopningsmedel

De förhållanden under vilka den intagne kommer att tillbringa den eventuella permissionen. Risken för att vistelsemiljön kan innebära tillgång till alkohol, droger, vapen, potentiella eller identifierade brottsoffer bör beaktas. För att få information om vistelsemiljön kan polismyndighet eller frivård kontaktas.

Dessa faktorer är inte heltäckande och kan inte användas schablonmässigt. En helhetsbedömning måste göras tillsammans med andra omständigheter.

När det gäller att bedöma risken för återfall bör särskilt uppmärksammas tidig debut av våldshandlingar.¹⁰⁴

Beviljas personen i fråga permission skall en noggrann permissionsplan upprättas där planerade aktiviteter ingår. Med aktivitet avses till exempel vilka anhöriga som skall besökas.¹⁰⁵ Polis skall underrättas vid beviljande av permission för personer dömda till två års fängelse eller mer¹⁰⁶ och likaså målsägande om han begärt att få denna information.¹⁰⁷

I ett ärende från 1978 understryker JO vikten av att en detaljerad permissionsplan upprättas inför permission och att anstaltsledningen ger berörd personal noggranna instruktioner för bevakningsuppdragets fullgörande. I det aktuella fallet avvek den intagne från bevakad permission den 16 december 1976 genom att kasta peppar i ögonen på de medföljande vårdarna. Polisen hade underrättats om den intagnes permission, men de meddelade att resurser för särskild uppsikt inte fanns tillgängliga vid tillfället.¹⁰⁸

JO ifrågasatte tidpunkten för permissionen och att den intagne blivit informerad om permissionen tre dagar tidigare. Enligt honom hade det vara fullt tillräckligt att ge denna information kvällen innan för att undvika att den intagne planerar flyktförsök. Dessutom hade vårdarna inte fått tillräckliga instruktioner gällande permissionens genomförande och var utan vetskap att polis inte skulle närvara. JO fann det klart olämpligt att permissionen förlades till ett centralt beläget varuhus under julruschen, men klandrade inte den personal som planerade och genomförde permissionen för dessa brister.¹⁰⁹

6.2.1 Överklagat beslut gällande riskbedömning

En intagen överklagade kriminalvårdsmyndighetens beslut att avslå hans ansökan om normalpermission den 18-19 september 2001. I KVVFS 2000:7 framgår att en individuell riskbedömning alltid bör göras när man skall bedöma om en intagen skall beviljas permission eller inte. 32 § 1 st. KvaL föreskriver att det skall utredas huruvida det föreligger en ”påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk”. Arten och omfattningen av den intagnes aktuella och tidigare brottslighet samt den intagnes personliga förhållanden såsom missbruksproblem och psykisk störning bör också beaktas. Man skall även se till målsägandes utsatta ställning.

Av utredningen framgår att den intagne är dömd till fängelse 2 år och 6 månader. Han påbörjade verkställigheten den 17 september 2000. I ett läkarutlåtande den 20 juni 2000 konstateras att den intagne från tonåren haft en regelbunden hög alkoholkonsumtion och numer ett lättväckt alkoholbegär

¹⁰⁴ KVVFS 2002:2, s.2-3.

¹⁰⁵ BRÅ-rapport 2001:6, s.21.

¹⁰⁶ KVVFS 2002:2, s.11.

¹⁰⁷ 35 § KvaL.

¹⁰⁸ JO 1977/78, Klagomål från fackligt mot Kriminalvårdsstyrelsen angående uteblivna åtgärder inför befarat rymningsförsök, s.182-183.

¹⁰⁹ JO 1977/78, s.190.

samt bristande impuls kontroll med aggressiva genombrott under rus. Aktuell och tidigare brottslighet har varit riktad mot f.d. hustrun och har i huvudsak begåtts under alkoholpåverkan. Kriminalvårdsstyrelsen finner att påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet samt avsevärd fara för annat missbruk föreligger och avslår överklagandet.

6.3 Permissionsvillkor

I vissa fall kan det ställas upp villkor för permission. Exempel på detta kan vara att den intagne måste följa en uppgjord resväg till och från permissionsadressen samt att han skall tillbringa sin nattvila på densamma, krav på att vid flera tillfällen ringa anstalten som sedan ringer upp igen eller krav på att gå in på permissionsortens polisstation och visa upp sig. För vissa intagna råder förbud att använda alkohol, ibland förenat med ett krav på att ta antabus (spärrmedicin mot alkoholanvändning). Besöksförbud är ett annat villkor som förekommer, vanligtvis gäller det att besöka ett brottsoffer, men det kan även innefatta att till exempel besöka mc-gängets klubblokal.¹¹⁰

De intagna har vid en intervju utförd av Brottsförebyggande rådet uttalat att permissionsvillkoren i vissa fall kan anses kränkande medan de i andra fall kan fungera som ett stödjande inslag i permissionen. Det mest kränkande ansågs vara att behöva visa upp sig på polisstationen. De föredrog då hellre att ha krav på telefonkontakt.¹¹¹

6.4 Underrättelse till målsägande

På senare år har brottsoffer fått en centralare position och det talas allt mer om viktologi (läran om offret). Ett exempel på detta är Malexanderrättegången, då anhöriga till de mördade poliserna gavs möjlighet att med egna ord beskriva vilka oerhörda konsekvenser gärningarna fått för deras liv. Det var första gången i svensk rättssal som en målsägande höll en plädering och det blev väldigt uppmärksammat i medierna.

När ett brott begås uppstår en relation mellan gärningsmannen och brottsoffret och denna upphör inte i och med dom. Det är viktigt att rättstaten tar hänsyn till brottsoffrens behov av att få information om vad som händer under verkställigheten. Många brottsoffer vill bli underrättade om gärningsmannen beviljas permission och på så sätt vara förberedda. Brottsoffrens skyddsbehov skall tillmätas stor betydelse vid beviljande av permissioner.¹¹²

I 35 § KvaL finns regler angående underrättelse till målsägande. Härav framgår att om den intagne är dömd för brott mot liv och hälsa, frihet och frid skall målsägande tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om i

¹¹⁰ BRÅ-rapport 2001:6, s.40.

¹¹¹ BRÅ-rapport 2001:6, s.40.

¹¹² Wergens, Anna, Ett viktologiskt forskningsprogram, 2002, s.29-30.

vilken kriminalvårdsanstalt den intagne placeras, den intagnes förflyttning till öppen anstalt, när han har permission enligt 32 § KvaL, samt om han frigges, rymmer eller uteblir efter permission eller annan vistelse utanför anstalt. Undantag från denna lagregel kan göras då det framstår som uppenbart obehövt att underrätta målsägande.

I ett fall från 1997 riktade JO kritik mot kriminalvårdsmyndigheten angående underrättelse till målsägande. Målsäganden hade inte fått någon förfrågan om de önskade information om eventuell permission och inför den aktuella permissionen meddelades de inte heller. Den intagne var dömd till livstids fängelse för mord och försök till mord och det beslutades att han skulle tillhöra den kategori intagna som avses i 7 § tredje stycket KvaL. Av den anledningen särbehandlades han i fråga om utevistelser och beslut gällande hans utevistelser skulle fattas av Kriminalvårdsstyrelsen. Den intagne ansökte om lufthålspermission och ansökan bifölls. Tid och plats för hans lufthålspermission hemlighölls så lång tid som möjligt. Det fanns en hotbild mot den intagne och media hade även riktat stort intresse mot hans person. Kriminalvårdsstyrelsen gjorde bedömningen att intresset att genomföra permissionen på ett säkert sätt för anstaltens personal och den intagne var större än den risk målsägande eller företrädare för målsägande kunde löpa genom att inte informeras om den intagnes korta utevistelse.

JO anförde att det i vissa fall kan vara en säkerhetsrisk att informera målsägande om en permission då omständigheterna är sådana att det kan innebära ett direkt hot mot den intagne. I dessa fall bör det vara tillräckligt att meddela målsägande att den intagne kommer beviljas kortare bevakad permission i ett visst område/stad någon gång under de närmaste 2-3 veckorna. I enlighet med 35 § KvaL borde alltså målsäganden ha blivit tillfrågade om de önskade bli underrättade om kommande permissioner och även om det fanns en hotbild mot den intagne skulle viss information enligt ovan ha lämnats.¹¹³

6.5 Ekonomi

Den intagne skall själv stå för utgifter under permissionen, såsom uppehälle och den del av kostnaden för resa som uppgår till högst 0.5 % av gällande basbelopp. Om permissionens ändamål eller andra omständigheter talar för det kan dock permissionen bekostas av kriminalvården. Resekostnad som överstiger gällande basbelopp betalas av kriminalvården om inga särskilda skäl finns däremot.

Den intagne skall själv hushålla med sina resurser och planera sina permissioner utifrån sina ekonomiska förutsättningar. Det finns bidrag som kan utgå efter en prövning av omständigheterna i det enskilda fallet om den intagne helt eller delvis skulle sakna medel och till den som på grund av t.ex. arbetsbrist inte kan finansiera sin permission.¹¹⁴

¹¹³ JO 1997/98, Kritik mot kriminalvårdsanstalt för underlåtenhet att underrätta målsägande om intagens permission, s.197-199.

¹¹⁴ KVVFS 2002:2, s.11.

6.6 Uppföljning av permission

När permissionen är över visiteras den intagne och han får lämna urinprov och ibland även alkoholtest. Vid starka misstankar om införsel av otillåtna saker kan kroppsbesiktning göras. Därefter skall kontaktmannen ha samtal med den intagne för att gå igenom vad som hänt under permissionen och i de fall det funnits särskilda villkor följa upp dessa.¹¹⁵

En permission kan anses vara misskött av flera olika anledningar. Misskötsamheten kan bestå i att den intagne återkommer för sent, är berusad vid återkomst, blir borta en längre tid, försöker undandra sig straffverkställigheten, utnyttjar särskild permission för annat ändamål eller vid ankomsten till anstalten försöker föra in otillåtna föremål eller droger. Allvarligast ser man dock på de fall där den intagne på sin permission begår nya brott.¹¹⁶

Sanktioner som kan vidtas vid misskötsamhet är att den intagne blir isolerad från de övriga på anstalten, att den villkorliga frigivningen senareläggs, att kvalifikationstiden förlängs för en ny permission (4-6 månader) eller att permissionerna dras in helt. Vid grov misskötsamhet kan även förflyttning komma ifråga.¹¹⁷

6.7 Alkohol- och drogkontroll

Reglerna om provtagning finner man i 34, 52c och 52d § § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Med beroendeframkallande medel avses alkohol, narkotika och narkotikaklassade läkemedel. För att kontrollera förekomst av alkohol brukar utandningsprov tas. Råder några osäkerheter angående provresultatet kan man även ta ett blodprov. När det gäller förekomst av droger används normalt urinprovstagning som metod, men kan även kompletteras med ett blodprov. Blodprov får inte tas mot den intagnes vilja och inte heller om denne p.g.a. medvetlöshet inte kan uttrycka sin vilja. Blodprov får endast tas av behörig sjukvårdspersonal inom kriminalvården.¹¹⁸

Bortsett från vissa undantag är en intagen skyldig att medverka vid provtagning. En intagen som inte omedelbart kan lämna urinprov kan under vissa förutsättningar placeras i avskildhet. Rapport skall skrivas och förhör skall hållas om den intagne vägrar lämna urinprov. Provtagning skall vara ett regelmässigt inslag i verkställighet vid kriminalvårdsanstalter och bör, förutom vid misstanke och stickprovsvis, tas före och efter utevistelse och efter obevakat besök. En nyintagen bör vid sin ankomst lämna urinprov.¹¹⁹

¹¹⁵ BRÅ-rapport 2001:6, s.39.

¹¹⁶ KVVFS 2002:2, s.12-13.

¹¹⁷ BRÅ-rapport 2001:6, s.39.

¹¹⁸ KVVFS 2002:1, Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om kontroll av förekomsten av beroendeframkallande medel m.m. i blod, urin och utandningsluft, s.3.

¹¹⁹ KVVFS 2002:1, s.5.

Skulle provresultatet vara positivt skall rapport därom upprättas och förhör hållas. Positivt provsvar bör leda till att motivations- och påverkansinsatser görs för att försöka få den intagne att upphöra med sitt missbruk. När en nyintagen lämnat ett positivt urinprov uppmärksammas detta i den utredning som görs avseende den intagnes förhållande till droger.¹²⁰

6.8 Sammanfattning

För att en permission skall komma ifråga krävs att den intagne avtjänat en viss minimitid av sin verkställighet, s.k. kvalifikationstid. Minimitid är dock inte en utfästelse om att den intagne därefter får permission, utan även andra omständigheter beaktas, t.ex. personliga förhållanden och misskötsamhet under pågående verkställighet. Första permissionen omfattar 48 timmar exklusive restid och kan därefter utökas till 72 timmar. Inför varje permissionstillfälle skall en riskbedömning göras baserad på det underlag som kontaktmannen samlat in och övriga omständigheter som föreligger. Beviljas permissionen skall en noggrann permissionsplan upprättas med eventuella villkor. Polis skall underrättas om intagen dömd till två års fängelse eller mer beviljas permission och målsägande skall också informeras om hon eller han önskat detta.

När den intagne återvänder efter permission skall en uppföljning göras. Detta innebär visitering och lämnande av urinprov. Föreligger starka misstankar om införsel av otillåtna saker kan även kroppsbesiktning utföras. Har den intagne misskött permissionen vidtas sanktioner och ny kvalifikationstid skall börja löpa.

¹²⁰ KVVFS 2002:1, s.6.

7 Permission enligt tysk rätt

Permissioner ses enligt tysk rätt som ett lika viktigt inslag i behandlingen som enligt svensk rätt. I kommentarerna till lagtexten finner man samma resonemang och grundtanken, att den intagne så tidigt som möjligt skall förberedas inför kommande frigivning, är densamma. Utredningar visar på att samhällskyddet har upprätthållits trots den liberalisering som skett av praxis.¹²¹

Reglerna gällande permission finner man i Strafvollzugsgesetz (StVollzG). Denna lag innehåller de bestämmelser som gäller för kriminalvården och kan sägas motsvara svenska KvaL.

7.1 Permission under dagtid

Det finns i tysk rätt två olika typer av permission. Den första finner man i 11 § första stycket andra punkten StVollzG som reglerar *lätnader i straffverkställigheten*.¹²² Den intagne kan få möjlighet att under bestämd dagtid vistas utom anstalt under uppsikt (Ausführung) eller utan uppsikt (Ausgang). Permission under dagtid kan beviljas under maximalt 24 timmar, men begränsas vanligtvis till 12 timmar.¹²³ Den andra typen av permission finns i 13 § StVollzG, vilken jag kommer att redogöra för mer under kapitel 7.3.

Lagen föreskriver inte antalet permissioner som maximalt får beviljas en intagen utan detta skall avgöras med hänsyn till nödvändigheten av att undvika skadliga verkningar av fängelsevistelsen samt den intagnes behov av återanpassning. Det finns inte heller någon bestämmelse gällande kvalifikationstid för att få permission under dagtid. Det är alltså *teoretiskt* möjligt att beviljas permission redan första dagen den intagne påbörjar sin verkställighet, även om detta inte förekommer i realiteten.¹²⁴

7.2 Förutsättningar för permission

För att permission skall kunna beviljas krävs att vissa förutsättningar föreligger. Det första kriteriet är att den intagne själv skall ge sitt medgivande till permission. Med andra ord kan en intagen som inte vill vistas utanför anstalten av en eller annan anledning inte tvingas att gå på permission. Förutom den intagnes medgivande krävs att det inte föreligger fara för att den intagne avviker eller på annat sätt missbrukar permissionen (flykt- och missbruksfara).¹²⁵

¹²¹ Feest, Johannes, Kommentare zum Strafvollzugsgesetz, 2000, 11 §, s.107-108.

¹²² Lockerungen des Vollzuges.

¹²³ Feest, 11 §, s.110.

¹²⁴ Feest, 11 §, s.127.

¹²⁵ Calliess, Rolf-Peter och Müller-Dietz, Heinz, Kommentare zum Strafvollzugsgesetz, 2002, 11 §, s.147-148.

Anmärkningsvärt är att det i tysk rätt finns ett förbud mot ytterligare förutsättningar för att bevilja permission. De ovan nämnda kriterierna, medgivande från den intagne samt att flykt- och missbruksfara inte får föreligga, är en uttömmande uppräknings.¹²⁶ Flykt- och missbruksklausulen utgör enligt tysk rätt ett s.k. obestämt rättsbegrepp. Detta innebär att det i lagtexten inte finns en klar definition av när det skall anses föreligga en risk för flykt eller missbruk av permission utan kriminalvårdsmyndigheten¹²⁷ kan själv tolka vad som skall innefattas. Detta utesluter dock inte att de beslut som omfattar ett sådant obestämt rättsbegrepp inte kan prövas av högre instans. Bundesgerichtshof (motsvarande Högsta domstolen) ger således kriminalvårdsmyndigheten ett visst spelrum för egen tolkning. Detta spelrum frångår inte domstolarna rättstatsprincipen om prövningsplikt.¹²⁸

Vid bedömningen huruvida fara för avvikelse eller missbruk föreligger beaktas de brottsliga gärningar som den intagne begått, samt på vilket sätt dessa utförts. Hänsyn tas även till vad som framkommit under verkställigheten beträffande den intagnes vilja att samarbeta, hur han utvecklats i anstalten samt hur tidigare permissioner skötts. Har den intagne exempelvis försökt fly, deltagit i uppror, inte återkommit frivilligt efter permission eller fortsatt sin brottsliga verksamhet under permission anses avsevärd fara för missbruk föreligga. Är det svårt att avgöra risken för missbruk skall en sakkunnig person anlitas.

När det gäller intagna med missbruksproblem föreskriver lagen att permission skall beviljas med restriktivitet. Risk för återfall under permission är stor och det finns även risk för att den intagne för med sig droger in i anstalten efter permissionen. Andra grupper som endast beviljas permission efter särskilt omfattande prövning är sexualförbrytare och gärningsmän som begått våldsbrott av särskild brutal natur.¹²⁹

När Oberlandsgericht¹³⁰, OLG, dömt en intagen som under verkställighet begått nya brott av särskilt allvarlig karaktär, såsom landsförräderi, terroristiska brott, mord samt andra brott av särskild brutal natur, kan permission inte beviljas. Detsamma gäller om ett häktningsbeslut föreligger eller beslut om avvisning eller utvisning från Tyskland.¹³¹

I vissa fall är kriminalvårdsmyndigheten skyldig att neka den intagne permission trots att kriterierna för ett beviljande är uppfyllda. Ett exempel på detta är att det inte finns tillräckliga resurser att bevaka den intagne under permissionen och av den anledningen avslår kriminalvårdsmyndigheten den intagnes ansökan.

¹²⁶ Feest, 11 §, s.123.

¹²⁷ Justizvollzugsbehörde.

¹²⁸ Feest, 11 §, s.117.

¹²⁹ Calliess och Müller-Dietz, 11 §, s.164-167.

¹³⁰ Varje förbundsstats högsta instans för allmänna mål.

¹³¹ Calliess och Müller-Dietz, 11 §, s.148.

7.3 Permission (Urlaub aus der Haft) enligt 13 §

Den andra formen av permission föreskrivs i 13 § StVollzG. Permission enligt denna paragraf beviljas under maximalt 21 dagar per år och samma förutsättningar skall föreligga som vid beviljande av permission under dagtid. Permissionen kan inte förenas med villkor om övervakning och därför kan intagna med behov av bevakning inte beviljas denna typ av permission.¹³²

Som huvudregel skall den intagne ha avtjänat 6 månader av verkställigheten innan en permission enligt denna paragraf kan komma ifråga.

När det gäller livstidsfångar ställer lagen upp särskilda krav för denna grupp intagna. Permission enligt 13 § kan endast beviljas under bevakning och skall godkännas av högre instans. Permission enligt 13 § kan endast komma ifråga då den livstidsdömde avtjänat 10 år av verkställigheten eller flyttats till öppen anstalt. Intagen som lämpar sig för öppen anstalt, men som tillfälligt befinner sig i sluten anstalt skall omfattas av de regler som gäller för intagna på öppen anstalt och kan alltså få permission enligt 13 §.¹³³

7.4 Beslut om permission

All beslutanderätt inom anstalten ligger hos kriminalvårdsmyndigheten. Med andra ord kan beslutanderätten inte läggas över på annan myndighet. Däremot skall de inhämta allt nödvändigt underlag från t.ex. åklagarmyndighet, frivårdsmyndighet, barnvårdsnämnd och polis. Även privatpersoner kan lämna uppgifter om den intagne är införstådd med detta.

Chefen för Vollzugsbehörde är den som ytterst har ansvar för de beslut som fattas inom anstalten. Liksom i svensk rätt kan denna beslutanderätt delegeras till avdelningschef, som i sin tur kan delegera vidare till tjänsteman. Vid viktiga beslut skall chefen för Vollzugsbehörde enligt 159 § StVollzG hålla ett sammanträde med de tjänstemän som varit inblandade i den intagnes behandling och på så sätt få ett omfattande beslutsunderlag.¹³⁴

Beslut skall skriftligen meddelas den intagne. Beslutet skall innehålla en motivering av de synpunkter och grunder som föranlett utslaget. Meddelas beslutet muntligen så har den intagne rätt att i efterhand få en skriftlig version.¹³⁵

Anstaltschefen meddelar den intagne om reglerna för permission. Han kan även återkalla ett beslut om permission om det i efterhand framkommit om-

¹³² Feest, 11 §, s.127.

¹³³ Feest, 11 §, s.124.

¹³⁴ Feest, 11 §, s.128-129.

¹³⁵ Calliess och Müller-Dietz, 11 §, s.165.

ständigheter, som innebär att den intagne inte skulle beviljats permission om kännedom härav förelegat vid tidpunkten för beviljandet. Vidare kan anstaltschefen återkalla ett beslut om permission om den intagne brutit mot föreskrifterna.¹³⁶

7.5 Nya tendenser

Bundesverfassungsgericht¹³⁷, BVerfG, gör emellanåt uttalande i samband med domslutet som då ges viss uppmärksamhet i praxis. Deras uttalanden är dock relativt generellt hållna för att inte utesluta en tolkning därav. I ett sådant sammanhang gjordes nyligen ett uttalande gällande det spelrum som kriminalvårdsmyndigheten har vid beslut om permissioner på grund av att flykt- och missbruksklausulen utgör ett obestämt rättsbegrepp. Detta spelrum medför att gränsen för kriminalvårdsmyndighetens kompetens blir något diffus. BVerfG följer en åsikt om att domstolarna redan tagit ställning till den intagnes grad av skuld i den brottslighet han begått och att detta därför inte skall beaktas då kriminalvårdsmyndigheten beslutar om permission. Denna fråga är endast förbehållen domstolarna.

7.6 Sammanfattning

Den tyska lagstiftningen gällande permissioner ter sig förhållandevis lik den svenska. Enligt tysk rätt finns två olika slags permission som den intagne kan ansöka om, permission under dagtid eller permission enligt 13 §. Det antal timmar som en permission kan omfatta är färre än enligt svensk rätt. Det finns inte någon kvalifikationstid avseende permission under dagtid, utan en individuell bedömning skall avgöra om det är lämpligt att bevilja en permission.

En av förutsättningarna för att permission skall beviljas är att den intagne själv medger därtill samt att fara för flykt eller missbruk av permission ej föreligger. Det finns enligt tysk rätt ett lagstadgat förbud mot att beakta andra förutsättningar än de redan nämnda. Flykt- och missbruksklausulen utgöt enligt tysk rätt ett s.k. obestämt rättsbegrepp, vilket innebär att kriminalvårdsmyndigheten själv kan tolka vad som innefattas i definitionen risk för flykt och missbruk av permission.

All beslutanderätt inom anstalten ligger hos kriminalvårdsmyndigheten. Chefen för Vollzugsbehörde är den som ytterst har ansvar för de beslut som fattas inom anstalten. Beslut skall skriftligen meddelas den intagne. Beslutet skall innehålla en motivering av de synpunkter och grunder som föranlett utslaget.

¹³⁶ Strafvollzugsgesetz 14 §.

¹³⁷ Högsta instans i Tyskland gällande författningsrättsliga mål.

8 Slutsatser och analys

För att en intagen skall kunna beviljas permission från anstalt krävs att han först och främst avtjänat sin kvalifikationstid och att det inte föreligger *påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk*. Faran med att bevilja permission skall särskilt utredas av kriminalvårdsmyndigheten inför varje enskilt permissionstillfälle. I denna riskbedömning tar man hänsyn till en rad olika faktorer, t.ex. arten och omfattningen av aktuell brottslighet, eventuell tidigare brottslighet, missbruk och hur den intagne skött sig under eventuella tidigare permissioner. En permission kan vara en stor påfrestning för den intagne om vistelsemiljön innebär tillgång till alkohol, droger, vapen m.m. och detta måste också beaktas. Riskbedömningen är individuell och innehåller givetvis olika riskfaktorer beroende på personen ifråga, men många av de intagna har dock samma typ av problem som i sig utgör en risk.

Sedan permissionsinstitutet infördes på 1930-talet har antalet permissioner ökat kraftigt trots att lagen under många år var oförändrad. I början av 70-talet sattes debatten igång och en statlig utredning genomfördes. Resultatet visade enligt kommittén på att fördelarna med permissioner *vida* övervägde nackdelarna därav och man sträckte sig så långt att permission kunde beviljas även om det förelåg en viss risk för missbruk. Permission skulle i princip först vägras om faran för missbruk var ”avsevärd”.¹³⁸ Denna uppfattning kvarstod i 1974 års lag om kriminalvård i anstalt, KvaL. Det har gjorts ändringar i denna lag sedan dess, men det är främst tolkningen därav som förändrats.

Efter de uppmärksammade polismorden 1999 genomfördes en utredning avseende långtidsdömdas utevistelser och den resulterade i ett minskat antal beviljade permissioner. Utredningen fann inte att någon lagändring var behövlig, men att tillämpningen av reglerna varit för generösa och planeringen och kontrollen av permissioner bristfällig.¹³⁹ Händelsen medförde att antalet beviljade permissioner minskade med ca 45 procent. Samtidigt visar statistik på att antalet misskötta permissioner ökat från en till två procent. Men frågan är hur de intagna skall kunna återanpassa sig till samhället om de inte får chansen att ”öva” på att vistas i frihet och klara sig själva. Som en intagen uttryckte det när han jämförde de intagnas permissioner vid en pilots flygövning i simulator; ”ju mindre övning han får, desto högre blir olycksrisken”.¹⁴⁰

Jämför man med tysk rätt har vi ett något generösare permissionssystem om man ser till antalet timmar och tillfällena permission kan beviljas. Enligt tysk rätt skall två kriterier vara uppfyllda för att permission skall kunna komma ifråga, dels att den intagne själv ger sitt medgivande därtill, dels att fara för

¹³⁸ SOU 1971:74, s.154.

¹³⁹ 1999 års permissionsutredning, s.40.

¹⁴⁰ Ohlsson, Henry, Permissionerna har halverats, Kåkladet nr 6, 2002.

flykt eller missbruk av permission ej föreligger. Dessa två kriterier är uttömmande och därför får inga andra faktorer ligga till grund för ett beslut. När det gäller permission under dagtid finns det ingen bestämd kvalifikationstid. För att bli beviljad permission enligt 13 § krävs däremot som huvudregel att 6 månader av straffet avtjänats och för livstidsfångar 10 år eller att de blivit flyttade till öppen anstalt. Vissa bestämmelser ter sig mildare enligt tysk rätt, men min uppfattning är ändå att det generellt sett är svårare att få permission i Tyskland.

Kriminalvårdsmyndigheten har enligt tysk lagstiftning ett visst utrymme för egen tolkning. I svensk rätt har egentligen kriminalvården samma möjlighet, men denna är inte lika uttalad. Det framgick ganska tydligt när jag studerade permissionsbeslut som blivit överklagade att högre myndighet och förvaltningsdomstolar inte lägger sig i kriminalvårdsmyndighetens bedömning och beslut. Det måste givetvis finnas en möjlighet att kunna överklaga en myndighets beslut, men frågan är hur mycket det ger. Någon generell slutsats om hur ofta högre instans ändrar myndighetens beslut är kanske djärvt att dra, men besluten är dock från olika år och olika delar av Sverige, så jag anser att de utgör ett relativt tillförlitligt underlag.

Det är svårt att finna en fullt ut idealisk lösning gällande permission. Målsättningen för kriminalvården har genom tiderna varit densamma, men metoden för att uppnå denna har förändrats åtskilliga gånger. Tonvikten mellan vedergällning, samhällsskydd, normbildning och rehabilitering har växlat beroende på om gärningsmannen eller brottet skall stå i fokus. Dessa svängningar har även påverkat permissionsinstitutet. Ser man till den utveckling som skett, märker man att det varje gång massmedia riktat kritik mot kriminalvården angående permission, medför det att bestämmelserna ses över och åtgärder vidtas. Fungerar det sedan tillfredsställande under en tid blir det åter igen lättare att beviljas permission. Denna pendel kommer antagligen aldrig att stanna i ett balanserat läge.

Den typ av misskötsamhet som, ur samhällets synvinkel, är allvarligast är att den intagne begår brott under permission. Den permission som beviljades Tony Olsson blev ett mycket kostsamt misstag, som inte får hända igen. Samtidigt går det inte att ge denna garanti. Det är idag en liten procentandel av permissionerna som missköts och jag tror att det är en omöjlighet att omintetgöra denna. Ett sätt som jag tror skulle medverka till att identifiera signaler om att den intagne utgör en fara, är att specialisera beslutsfattare på viss typ av brottslighet. Visserligen går det inte att kategorisera intagna som har begått samma typ av brott, men de har säkert i många fall ett liknande beteendemönster. Enligt tysk lagstiftning skall kriminalvårdschefen vid viktiga beslut hålla ett sammanträde med de tjänstemän som varit inblandade i den intagnes behandling och på så sätt få ett omfattande beslutsunderlag. Detta är en bra lösning då det råder osäkerhet om huruvida den intagne utgör en fara eller inte. Det är viktigt att inte beslut fattas av kontaktman som kommit den intagne för nära, men däremot kan han eller hon bidra med sina observationer vid ett sammanträde. Jag tycker även att psykiatriker eller

psykolog bör användas i större utsträckning för att få en professionell bedömning av den intagne.

Det finns många fördelar med permissioner, men som med allt, även nackdelar. Det kan vara svårt att bedöma risken med att släppa ut en kriminell i samhället när han har en lång tid kvar av strafftiden. Offer för våldsbrott kan uppleva det som mycket oroväckande att gärningsmannen vistas ute och kan känna sig otrygga i tillvaron. Det skydd som medborgarna i samhället är berättigade till får vägas mot de skäl som finns för beviljande av permissioner. Det är och kan aldrig vara helt riskfritt att bevilja en permission, men för att nå resultat måste man, enligt min mening, ta vissa risker.

Hur skulle det se ut om man tog bort möjligheten att bevilja permission? En person som suttit i fängelse i över tio år utan att ha vistats utanför fängelsets murar kommer nog att ha svårt att återanpassa sig till ett liv i samhället. De intagnas anknytning till icke-kriminella normer, som ofta är svaga, riskerar att minska ytterligare ju mer han avskärmas från samhället i övrigt. Man måste se till att det förr eller senare är meningen att även de skall kunna leva ute i samhället som alla andra och då är kontakten med omvärlden av avgörande betydelse. En annan fråga är hur klimatet skulle vara på anstalten. Troligen skulle det försämrats och försvåra personalens förmåga att påverka den intagne i positiv riktning, vilket i sin tur kan öka de disciplinära problemen. Undersökningar har visat på att en skärpning av permissionsbestämmelserna har lett till motreaktioner på anstalterna.

Tanken att man låser in alla som begått brott och låter dem avtjäna sitt straff utan kontakt med yttrevärlden låter kanske som en bra lösning för många ur ett kortsiktigt perspektiv. De förvaras i anstalt och kan inte begå några nya brott och på så sätt blir också kravet på samhällsskydd uppfyllt. Men ur ett långsiktigt perspektiv ter sig detta inte lika idealiskt. När den intagne så småningom frigges har han kanske förlorat kontakten med släkt och vänner och den enda kontakt han haft är med andra kriminella. En grundläggande tanke med anstaltsvistelsen är att ge den intagne vård och behandling. Det är viktigt att redan från början planera och motivera den intagne för ett kommande liv i frihet. Detta kan vara en mycket svår uppgift då ett långt fängelsestraff utdömts. Permission blir ett delmål för den intagne och kan motivera till planering.

Det talas mycket om den behandling som den intagne skall få på anstalten och ibland kan man fråga sig hur effektiv den egentligen är. Det finns en grupp personer i Sverige som åker in och ut på olika anstalter och som aldrig har levt under normala förhållanden. Det kan kännas svårt att tro att den behandling de får i anstalten skulle medföra att de slutade upp med brottslig verksamhet och började leva inom lagens ramar. Men samtidigt måste man i grund och botten tro på att alla kan förbättras och därför får man aldrig sluta hoppas på att behandlingen i kriminalvården kan förbättra personen ifråga. Kan någon av dessa personer förbättras är det i alla fall ett steg i rätt riktning.

Käll och litteraturförteckning

Litteratur

- Amilon, Clas och Edstedt, Eva Kriminalvård -insikter och utblickar, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 1998.
- Calliess, Rolf-Peter och Müller-Dietz, Heinz Kommentare zum Strafvollzugsgesetz, Band 19, Verlag C.H. Beck oHG, München, 2002.
- Ekbohm, Thomas, Engström, Gunnar och Göransson, Birgitta Brotts, straff och kriminalvård, 3:e uppl., Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm, 1999.
- Feest, Johannes Kommentare zum Strafvollzugsgesetz, Hermann Luchterhand Verlag GmbH, Neuwied, Kriftel, 2000.
- Hellners, Trygve och Malmqvist, Bo Nya förvaltningslagen med kommentarer, 5:e uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 1999.
- Lidberg, Lars och Freese, Jan Rätt och psykiatri, Liber förlag, Lund 1985.
- Nilsson, Anders och Tham, Henrik Fångars levnadsförhållanden, resultatet av en levnadsnivåundersökning, Kriminologiska Institutionen Kriminalvården, Stockholms universitet, 1999.
- Strömberg, Håkan, under medverkan av Bengt Lundell Allmän förvaltningsrätt, 22:a uppl., Daleke Grafiska AB, Malmö, 2003.
- Warnling-Nerep, Wiweka En introduktion till förvaltningsrätten, 6:e uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2003.
- Wennergren, Bertil Offentlig förvaltning i arbete: om verksamheten och ärendehandläggningen i stat och kommun, 1:a uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2000.

Artiklar

- Ohlsson, Henry Permissionerna har halverats, Kåkladet nr 6, 2002 (www.kakbladet.com), 2004-06-04.
- Wergens, Anna Ett viktimologiskt forskningsprogram, Brottsoffermyndigheten, 2002.

Offentligt tryck

- Brottsförebyggande rådet BRÅ-rapport 2000:20, Från anstalt till liv i frihet.

Brottsförebyggande rådet	BRÅ-rapport 2001:6, Brott och annan misskötsamhet under permission.
Ds Ju 1977:13	Permissioner inom kriminalvården Stockholm: Regeringskansliet.
Första lagutskottets Utlåtande 1945 nr. 52	Förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m.m..
JuU 1974:2	Justitiekammarens betänkande i anledning av prop. 1974:20 med förslag till ny lagstiftning om kriminalvård i anstalt m.m. jämte motioner.
JuU 1981/82:49	Ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m. (prop. 1981/82:141 jämte motioner).
JuU 1987/88:43	Ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (prop.1987/88:130).
Prop. 1945:342	Förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m.m..
Prop. 1978/79:62	Regeringens proposition om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.
Prop. 1981/82:141	Ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m..
Prop. 1987/88:130	Ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.
Prop. 1994/95:124	Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen (anstaltsindelning m.m.).
Prop. 1997/98:95	Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen m.m..
Prop. 2001/02:91	Nationell narkotikahandlingsplan.
Protokoll 1999/2000:60	Riksdagsprotokoll från 3 februari 2000.
Rapport 2003:20	Effektivitetsgranskning av kriminalvården, Statskontorets rapport på uppdrag av regeringen.
RRV 1999:27	Effektivare kriminalvård, En hinderanalys.
SFS 1974:203	Lag om kriminalvård i anstalt.
SOU 1971:74	Kriminalvård i anstalt, Stockholm: Justitiedepartementet.
SOU 1972:64	Kriminalvård, Stockholm: Justitiedepartementet.

Kriminalvårdens publikationer

KVVFS 2000:7	Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om permissioner.
--------------	--

KVVFS 2002:1	Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om kontroll av förekomsten av beroendeframkallande medel m.m. i blod, urin och utandningsluft.
KVVFS 2002:2	Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om permissioner.
KVVFS 2003:1	Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om placering av dömda i kriminalvårdsanstalt.
KVVFS 2003:4	Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om riksmottagning. Långtidsdömdas utevistelser 1999 års permissionsutredning - analys och förslag, Kriminalvården, Norrköping, 2000. Kriminalvårdens officiella statistik 2002, Kriminalvårdsstyrelsen, Norrköping 2003.

Rättsfallsförteckning

Kammarrättsdomar

Kammarrätten i Stockholm, 9 oktober 2000, mål nr 5189-2000.
Kammarrätten i Göteborg, 2 november 2000, mål nr 5941-5942-2000.
Kammarrätten i Stockholm, 19 mars 2001, mål nr 949-2001.
Kammarrätten i Jönköping, 25 september 2001, mål nr 2709-2001.
Kammarrätten i Stockholm, 31 oktober 2001, mål nr 4454-2001.

Länsrättsdomar

Länsrätten i Skåne län, 28 september 2000, mål nr 9212-00E.
Länsrätten i Östergötlands län, 19 oktober 2000, mål nr 2900-00E.
Länsrätten i Vänersborg, 28 februari 2001, mål nr 441-01E.
Länsrätten i Västmanlands län, 4 maj 2001, mål nr 645-01.
Länsrätten i Jönköpings län, 7 juni 2001, mål nr 916-01.
Länsrätten i Östergötlands län, 9 juli 2001, mål nr 1892-01E.
Länsrätten i Göteborg, 27 juli 2001, mål nr 3791-01E.
Länsrätten i Östergötlands län, 28 juli 2001, mål nr 1837-01E.
Länsrätten i Vänersborg, 30 juli 2001, mål nr 1759-01E.
Länsrätten i Stockholms län, 22 augusti 2001, mål nr 11993-01E.
Länsrätten i Kalmar län, 5 november 2001, mål nr 1083-01.

Justitieombudsmannens ämbetsberättelse

JO 1977/78	Klagomål från fackligt håll mot Kriminalvårdsstyrelsen angående uteblivna åtgärder inför befarat rymningsförsök.
JO 1989/90	Kritik mot kriminalvårdsverket för omfattningen av utevistelser som beviljats en långtidsdömd m.m..
JO 1989/90	Kritik mot Kriminalvårdsstyrelsen för felaktiga och missvisande formuleringar i ett beslut om avslag på en framställan om permission m.m..
JO 1997/98	Kritik mot en kriminalvårdsanstalt för underlåtenhet att underrätta målsägande om intagens permission.
JO 2001/02	Initiativärende angående omfattningen av utevistelser som beviljats en intagen.